

V Ljubljani, dné 1. velikega travna 1893.

DOMIN SVET

ILUSTROVAN LIST
za
LEPOSLOVJE in ZNANSTVO

Leto
VI.

Štev.
5.

UREJUJE
Dr. Francišek Lampe.
Tiska
KATOL. TISKARNA.

EGUNTER

Vsebina V. zvezka.

	Stran.
1. Matija Majar Ziljski. <i>Spisal</i> —ž—	193
2. O pusti ga, naj spi! <i>Zložil Anton Medved</i>	203
3. A zdaj! <i>Zložil Anton Medved</i>	204
4. Deklica na vrtu. <i>Zložil Anton Medved</i>	204
5. Iz nove dôbe. <i>Spisal Ivan Sovrán</i>	204
6. Vaški pohajač. Povest. — <i>Spisal Podgoričan</i>	213
7. Med valovi življenja. Povest. — <i>Spisal Dobrávec</i>	221
8. Péča. <i>Zložil A. C. Slavin</i>	227
9. Ingov pir. Epična pesem. — <i>Speval Bogdan Vened.</i> (Konec)	227
10. O tiskanih slikah. <i>Spisal dr. Fr. L.</i>	230
11. Na jutrovem. Potopisne in narodopisne črtice. <i>Spisal dr. Fr. L.</i>	234
12. Slovstvo	237
A. Slovensko slovstvo. Izza mladih let. Pesmi Frana Gestrina. — Stanley in njegovo potovanje po Afriki. — Povesti. <i>Zbral in uredil Andrej Kalan.</i> — Angeljček. <i>Izdal Anton Kržič.</i> — Solnce in senca. <i>Spisal J. Bedenek.</i> — Zakoni in naredbe. B. Hrvaško slovstvo. Knjige „Matiice Hrvatske“ za leto 1892.: Pod Nehajem. <i>Napisao Vjenceslav Novak.</i> — Osvit. <i>Napisao Ksaver Šandor-Gjalski.</i>	
13. Razne stvari	239
<i>Naše slike.</i> — Slovenski romarji v Rimu. — Domača fotografična umetelnost. — <i>Ivan Pucher, svetlopisec.</i> (Dalje.)	

Slike.

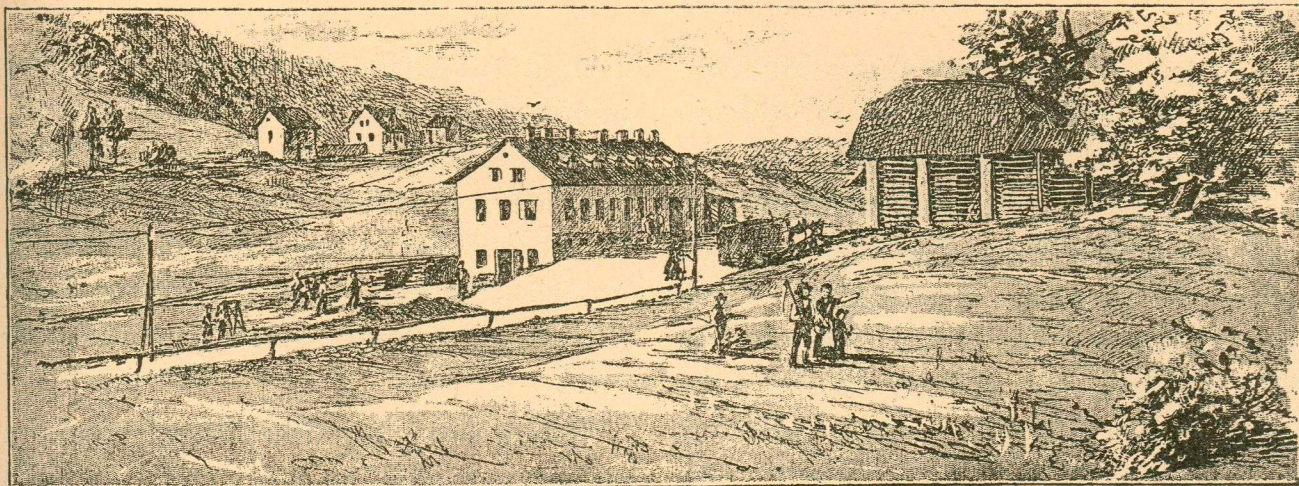
1. Postaja Rtnek na dolenski železnici	193
2. Matija Majar Ziljski. (Narisal Josip Germ)	193
3. Mati Božja na prestolu. (Slikal Bernatz)	201
4. Žalostna gora na Dolenskem. (Po fotografiji)	209
5. Notranjska deklica v narodni noši. (Po fotografiji Rovškovi)	216
6. Gorenjska deklica z narodno pečo. (Po fotografiji Lergetporerjevi)	217
7. Hoja na véliko piramido. (Po fotografiji)	225
8. Sv. oče Leon XIII. na nosilnem prestolu. (Po fotografiji)	231
9. Ivan Pucher. (Po Pucherjevi fotografiji narisal M. Koželj)	236
10. V pomladnem cvetju. (Po sliki Niczkyjevi)	240

NAZNANILO. Ostalo nam je precèj posameznih številk lanskega in predlanskega leta. Dijakom jih damo izvod po 10 kr., več izvodov skupaj še ceneje.

Pri upravnistvu se še dobita letnika IV. in V. po 3 gld., v Bonačeve izvirne platnice vez. po 4 gld. 20 kr.

Cena: Za celo leto 3 gld.; za pol leta 1 gld. 50 kr. Za dijake na leto 2 gld. 60 kr. Uredništvo in upravnistvo je v Marijanišču. Za ljubljanske naročnike posreduje iz prijaznosti „Katol. Bukvarna.“

Postaja Rtnek na dolenski železnici.

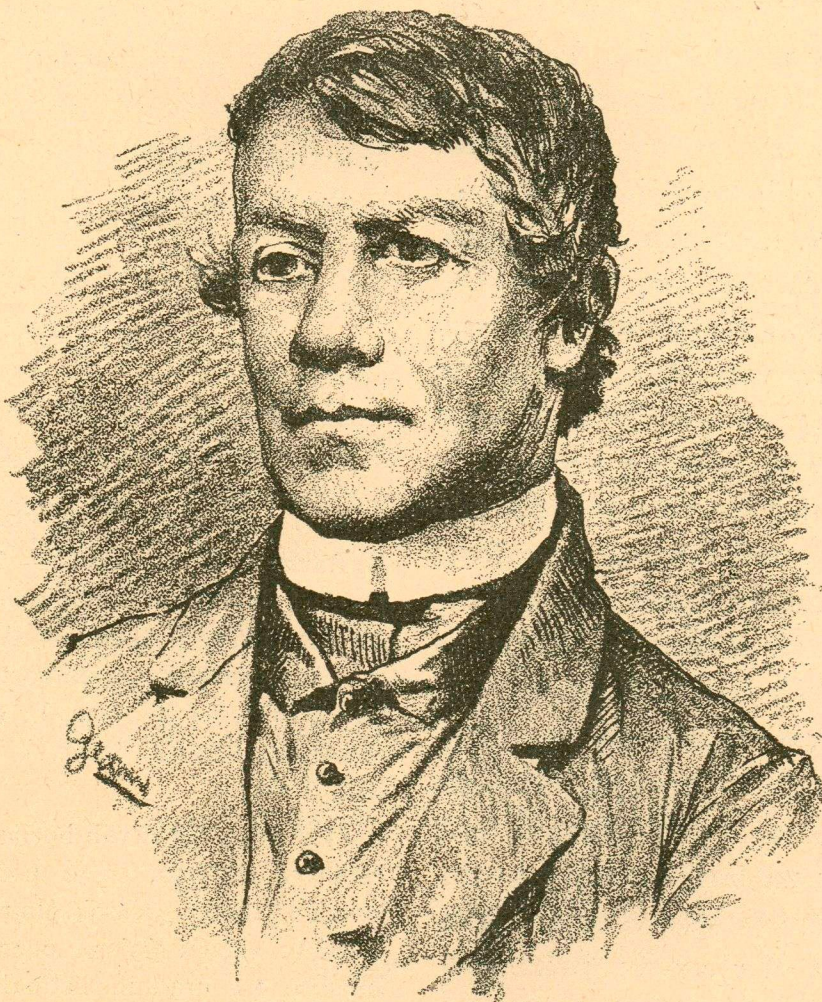
Matija Majar Ziljski.

(Spisal —ž—.)

Že od nekdanj slovi starodavni Korotan po svojih mnogih prirodnih krasotah. Lepa jezera, bujne pokrajine, visoke gore vabijo leto za letom na tisoče ptujcev iz daljnih krajev. Izmed gorâ miče ptujce zlasti sivi Dobrač, sloveč po svetu kot «koroški Riggi». Z vrha, ki je nad 2167 m visok, nudi se hribolazcem diven pogled po širni Koroški. Ob severozapadni strani štrlé proti nebu z vednim snegom kriti

vrhovi Velikega Zvonika; proti severu omejuje obzorje dolga vrsta turskih planin, proti jugu ločijo Karavanke in

karnske planine Koroško od Kranjske in Italije. Med gorami in temnozelenimi gozdi se bliščé jasna jezera; kakor srebrne nití se vijejo mnoge reke in šumeči potoki po livadah in rodovitnih poljih; mesta se vrsté z ličnimi seli in pričajo, da biva tu mnogoštevilno ljudstvo. — In če se pretaka po tvojih žilah

Matija Majar Ziljski. (Narisal Josip Germ.)

slovenska kri, oziraš se s posebnim zanimanjem na vshod in jug, saj veš, da tu stanuje rod, ki ti je soroden po krvi in mišljenju — rod slovenski. In zroč lepe pokrajine, koder se razlega mila govorica slovenska, spominjaš se nehoté tužne zgodovine tega Bogu, cesarju in domovini vsikdar zvestega naroda, zgodovine, ki ti pravi večinoma samo o trpkih borbah, mnogih izgubah . . .

Ob južnem vznožju gore Dobrača šumi od zapada proti vshodu skozi dolgo, ozko dolino deroča Zila. Ta dolina je znana ne le po mnogih lepih krajih, ampak i po prebivalcih svojih — slovenskih Ziljanih, ki so si ohranili, dasi jih je le kakih 19,000 duš, svoje zanimive narodne običaje, šege in noše do današnjega dné. Istotako slové kot marni pevci. Stanko Vraz priča, da se — kolikor on vé in zna — nikjer ne prepeva toliko, kakor ob Zili. Pridobili pa so si ziljski Slovenci odlično mesto tudi v naši književni zgodovini po dveh možéh, ki sta se sama proslavila med nami s svojimi slovstvenimi deli.

Ob severni steni ziljske doline se razteza ne visoko, valovito pogorje, ki ga v štirih urah premeriš. Sredi te «Pogore», tam, kjer vodi poleg prijazne, v dolino se ozirajoče cerkvice «na Obvršju» pot preko ziljskih planin v dravsko dolino, tekla je pri «Nadižarji na Potoce» zibel «koroškemu Vodniku» Urbanu Jarniku.

Poldrugo uro proti zapadu pa, v Videncih, ob skrajnem pobočju označene Pogore, je preživel svoja mlada leta petindvajset let za Jarnikom v Slovenicah «najvzajemnejši Vse-Slavjan književni», Matija Majar Ziljski.

Poleg slovečih slovenskih književnikov: O. Gutsmana, slovničarja A. Jane-

žiča in odličnega narodnega buditelja in časnikarja And. Einspielerja, sta nam osobito «Ziljska dioskura», Urban Jarnik in Majar, dostojna poroka, da je tudi slovenski Korotan pripomogel po svojih močeh k splošni izobrazbi slovenskega naroda, pospešujoč mu njega duševno omiko.

Kakor je U. Jarnik opisoval rojakom slavo starodavnih časov ter jih tako dramil iz dolgega narodnega spanja, tako je tudi njegov ziljski rojak Matija Majar navduševal Slovence, kažoč jim, da imajo Slovani lepšo bodočnost in da tudi njih čakajo boljši časi. Pri tem pa se ni oziral samo na ožje slovenske rojake, ampak na vse slovanske rodove ter si stavil — pač pretežko — nalogo: prirediti vsem slovanskim narodom skupni književni jezik.

Kako je živel ta nenavadni, odlični Slovenec, kako je delal za probujo, prosveto in napredek svojega rodú, kako se je trudil, da uresniči svoj vzor slovanske književne vzajemnosti, to bodo razkazavale naslednje vrste.¹⁾

I.

(Življenje do l. 1836.)

Matija Majar²⁾ se je porodil dné 7. svečana 1809. leta v Goričah, podružnici

¹⁾ O Mat. Majarju so pisali med drugimi: R. Razlag: ‚Zora‘, 1852. — Iv. Macun: ‚Krtak pregled slovenske literature‘, 1863. — ‚Slovenski Narod‘, 1874 in 1876. — A. Trstenjak: ‚Spomenik slovanske uzajemnosti‘, 1886. — ‚Edinost‘, 1882. — ‚Slovan‘, I., 1884. — J. Marn: ‚Jezičnik‘, XXVIII., 1890. — ‚Ljubljanski Zvon‘, XII., 1892.

²⁾ V krstnih bukvah borljanske župnije stoji: «Maar». On sam se je podpisoval na svojih spisih l. 1838.: «Matija Majr Silan», potem do l. 1849.: «Matia Majer», pozneje: «Matija Majar Ziljski», na uradnih listinah pa «Mayer». Na neki vlogi l. 1881. se je podpisal: «Mathias Mayer, slavisch Matija Majar, auch Maar.»

borljanske župnije v ziljski dolini, kakor je sam zapisal v spominsko knjigo gorjanske župnije: «Matija Majar, Zilan iz Goričan rojen, zakonski sin Gregorja Majarja Žnidarjovega na Videnčih in njegove žene Neže Loj, Andernovcove u Šent Stefanu. Je šel v Celovec študirat s četirmi dvajseticami u žepu.» Imel je Matija mlajšega brata Antona in sestro Evo.

Mlade dni je preživel v prijaznih Videnčih. Če se oziraš iz Videnč proti severu in severozapadu, gledaš precēj strme vrhove, deloma čisto golo skalovje, ki loči ziljsko od dravske doline. Ako se ti zdi ta stran resnobna, kaže pa južna in južnozapadna stran nekako milino. Tukaj se dvigajo onstran Zile gosto zarasle karnske planine z bledozelenimi gorskimi senožetmi. Ob vznožju pa, sredi doline, igrajo solnčni žarki s srebrnobelimi valčki pazerskega jezera, ob katerem se dvigajo štiri deloma na hribih stoječe cerkvice. Zroč v to prirodno sliko se je navzel Majarjev duh one ljubezni do slovenske domovine, še bolj pa do v njej prebivajočega rodú, katero je potem izražalo njegovo plovito pero.

Obče je znano, da so tiste čase zlasti med Slovenci slabo skrbeli za šole, v katerih bi si mlajši zarod pridobival potrebnega znanja. Zato je bila splošna omika manj razširjena nego naše dni, in kdor je znal dobro brati in pisati, veljal je «liki kakšen prerok». Pač srečni so bili torej oni mladeniči, katere so bodisi stariši, bodisi dobri znanci, naučili brati in pisati.

Tako srečen je bil tudi naš Matija. Oče ga je naučil brati najprej nemški, potem tudi slovenski, in odslej je moral sin očetu — krojaču — čitati dan na dan iz Japljevega svetega pisma. Že pri tem se je vnela mlademu dečku

iskrena ljubezen do slovenščine, ljubezen, katere odslej ni več izgubil do smrti. Dvanajstletni deček je prišel Majar v celovške latinske šole, kjer se mu je, kakor priča že gori navedena opazka, godilo prav hudo, zakaj revni stariši ga niso mogli dosti podpirati. Ker mu je nedostajalo najpotrebnejšega živeža, moral je za nekaj časa pretrgati nauke, katere je pozneje zopet nadaljeval s podporo kanonika Bicelinga. Izmed njegovih učiteljev omenjamo blagega koroškega domoljuba Mat. Ahaclja, ki je že v onih časih nagovarjal svoje učence-Slovence, naj ne zanemarjajo materinščine.

Po dovršenih gimnazijskih in licejskih študijah si je Majar izvolil duhovski stan ter vstopil leta 1833. v celovško duhovsko semenišče, kjer so se takrat vzgojevali bogoslovci krške in lavantinske škofije.

Da so se slovenski bogoslovci dobro vzgojevali, to nam najbolj priča ime nepozabnega A. M. Slomšeka, ki je bil tista leta špirtuval v celovškem bogoslovju. Saj je vrli Slomšek že kot bogoslovec podučeval svoje slovenske tovariše v mili materinščini: kako bi bil torej mogel pozabiti te dolžnosti, ko je postal slovenskim bogoslovcem duhovni oče? In v resnici se je trudil marljivi Slomšek poleg pogloblitve službe duhovske mnogo za slovenski jezik ter si posebno prizadeval «bogoslovcem žlahtno mladiko rodoljubja prav globoko v srce vcepiti in jih v slovenšini dobro podučiti, da bi zamogli kakor pridigarji besedo božjo v lepi slovenšini z dostojno besedo oznanovati; zakaj dobro so vedili, da bo le tisti pridigar svojim poslušavcem do serca segel in serce presunil, kateri ima njih jezik v popolni oblasti in je sam ves vdomačen v njih mišljenji in čutenji; dobro so tudi

spoznali, da tirja svetost in visokost besede božje, da se v lepi posodi čistega jezika vernemu ljudstvu podaja.»¹⁾

Bogoslovci so po navodilu Slomškovem prevajali, da se vadijo v svoji materinščini, mične povesti (večinoma Kr. Šmidove) na slovenski jezik. Izšlo je pet zvezkov. Majar je priredil za to zbirko povest «Pavle Hrastovski». — Od tovarišev Majarjevih v bogoslovju naj omenimo probuditelja slovenskega Korotana, Andreja Einspielerja, in znanega našega pesnika, Jož. Virka.

Zbok lepega vedenja in marljivega učenja je posvetil tedanji knezoškof krški, Jurij Mayr, našega Majarja že po dovršenem tretjem letu, dné 31. julija leta 1836., v mašnika.

II.

(1836—1851.)

Po izvrstno dovršenih bogoslovskih naukih je nastopil Majar dné 1. listopada leta 1837. svojo prvo službo kot ekspeditor v kn.-škofijski pisarni ter jo opravljal do 1. listopada l. 1840. Prosti čas je rabil, da se je do dobra izuril v svoji materinščini in drugih slovanskih narečjih. Dasi samouk, naučil se je slovanskih jezikov temeljito. L. 1881. je opomnil v neki uradni vlogi, da piše in govori: nemško, latinsko, grško, staroslovensko, rusko, srbsko-hrvaško, češko, poljsko in slovensko. Marljivo je nabiral že v tem času narodno blago, osobito narodne pesmi, pravljice, pri-slovce itd. Ko je leta 1837. potoval znani nabiralec slovenskih narodnih pesmij, Stanko Vraz, po Koroškem, da je i tu trgal cvetlic slovenske narodne poezije, spremljal ga je Majar ter mu izročil mnogo pesmij z napevi.

¹⁾ ,Anton Martin Slomšek, knez in vladika Lavantinski. Njih življenje in apostolsko delovanje. Popisal Franc Kosar'. 1863. Str. 15.

Pogostoma je zahajal v teh letih, kakor pozneje kot stolni kapelan, k svojemu slavnemu ziljskemu rojaku, Urbanu Jarniku, župniku v Blatogradu, kjer mu je čas jako hitro tekel v živahnih pogovorih o slovanskem slovstvu in domači zgodovini. Iskreni Slovenec in sloveči učenjak Jarnik nam je probudil in navdušil za narodno delovanje našega Mat. Majarja.

Dné 1. listopada leta 1840. je šel za kapelana v Rožek, odkoder so ga premestili dné 21. mal. travna leta 1842. v Žabnice v kanalski dolini. I v teh krajih je vestno opravljal duhovsko službo, poleg pa nabiral narodne pesmi in pridno opazoval ljudstva stare šege in običaje. V ta namen se mu je ponudila ugodna prilika zlasti na svetih Višarjih, kjer je bival kot žabniški kapelan po letu, in kamor romajo iz vseh pokrajin pobožni Slovenci Devico Božjo prosit raznih milostij. — Tista leta je Majar tudi mnogo potoval po svoji ožji in širši slovenski domovini, da bi jo temeljito spoznal in se dobro seznanil z narodnim bitjem in življenjem. Tako petnajstdnevno potovanje po Goriškem, Beneškem in Tržaškem je obširneje popisal v Vrazovem «Kolu».¹⁾

Dné 13. listopada leta 1843. so poklicali Majarja za kapelana k stolni cerkvi v Celovcu. Tu je postal mladi, a za Slovanstvo že v tistih letih, ko je bilo po Slovenskem tako malo domorodcev, «da so imeli mesta dovolj v senci jedne košate lipe», prenavdušeni rodoljub kmalu središče in ognjišče celovških Slovencev. Pri njem so se shajali pozneje znameniti domoljubi koroški, n. pr. župnik J. Sumper, dekan L. Ferčnik,

¹⁾ «Putovanje po Goričkom, Mletačkom i Tarštjanskem». V ,Kolu. Članci za literaturu, umetnost i narodni život.' VI. zv., 1847. Str. 20 do 37.

posebno pa dična Rožana A. Einspieler in A. Janežič, in poleg mnogih drugih zaslug gre Majarju tudi ta, da nam je probudil omenjene odlične može. Tudi dijake in bogoslovce je mnogokrat vabil k sebi, bral jim slovanske knjige in časnike ter jih navduševal za lepo slovensko domovino, kakor pripoveduje pokojni J. Sumper: «... on je povabljal dijake na petje, nje učil slovenskih pesem, a nas je tudi prav po slovensko pogostoval. Res moram spoznati, kako čudno se je nam dozdevalo po iskrenih besedah ovega narodnjaka spoznavati nov svet, slovanski svet, ki ga dosehdob poznali nismo. A iz začetka je imel gosp. Matija veliko sitnost z nami, ker smo bili še vsi te misli, da slovansko, posebno slovensko pleme prihodnosti nima in da je le za to na svetu, da se Nemčija čim dalje bolj razširja po slovanskem svetu. Kolarjeva knjiga ‚Vzajemnost‘ nam pa je odperla oči, da Slovan slavno zgodovino ima in še slavnije pričakovati sme; da ima vsak narod svojo nalogo na svetu izveršiti.»¹⁾ Občeval je Majar tudi z vojaki bližnje vojašnice, ki so mu peli narodne pesmi, katere si je zapisaval.

Ta delavnost Majarjeva ni ostala skrita, in kmalu so o odločnem narodnjaku sumničili, da razširja med mladino — panslavizem. Temu pa se ne smemo preveč čuditi; saj je v onih za Slovence toli žalostnih časih vsakdo, «kdor je marljiveje od svojih drugov gojil materinščino, bil kmalu na glasu, da je — panslavist. Panslavist pa je bil kar prva pošast za samim hudirjem! Sam Slomšek je bil ‚panslavist‘, opazovali so ga po vohunih...»²⁾ Zato so svarili

¹⁾ Janežičeve ‚Večernice‘. Slovenskih Večernic 23. zv., 1870. Str. 14.

²⁾ Jos. Apih: ‚Slovenci in 1848. leto‘. 1888. Str. 16.

in opominjali tudi bogoslovce, ki so često občevali z Majarjem, naj se ž njim nikar ne pečajo.

Dné 8. in 9. vinotoka l. 1844. je napravil Majar z izvrstnim uspehom župnijsko izkušnjo. Poleg duhovskih opravil se je marljivo baval s slovensko književnostjo, dopisoval pridno Bleiweisovim ‚Novicam‘, opominjajoč rojake svoje: «Bodimo iskreni domorodci v besedi in v djanji. Bodimo v svoji domovini, kakor ljube bučelice v svojem panji; vsaka kaj dela, jedne smuknejo na pašo, pa ferklajo od rožice do rožice, zbiraje sladke sterdi, druge napravljajo satovje, spet druge stojé pred letovnikom na straži; nobena ne postopa brez dela, vse gomezi v panji, vse je živo, vse se radostno giblje in dela. Bučelice so le slabe mušice, vendar po centih sladke sterdi in dragega voska napravijo. Glejmo, da bodemo jim podobni!»¹⁾

L. 1846. je izdal Majar prvo samostojno knjigo: ‚Pesmarica cerkevna‘, — prva knjiga, ki se je na Koroškem tiskala v novem pravopisu — gajici.

L. 1835. je v jugoslovanski povestnici veleznamenito. Tega leta je osnoval navdušeni Lj. Gaj v Zagrebu list «Novine horvatske» s prilogo «Danica horv., slav. i dalm.»; tako se je pričelo za književno in politično zgodovino jugoslovansko prevažno ilirsko gibanje.

¹⁾ ‚Novice‘, IV., 1846. Str. 39. — V istem zmislu piše l. 1851. v ‚Slov. Bčeli‘, II., str. 10: «... ni dosti, ako običaje slavenske poznamo, še važneje nam je, da se jih krepko deržimo i se pri vsakej priložnosti skažemo, da smo korenni Slaveni, postavim: kupujmo i čitajmo rajše knjige slavenske od ptujih, spisujmo, govorimo i veselimo se, kadar je priložnost po slavensko, naj so nam slavenske veselice, pesni, nošnje i boje ljubše od ptujih; pogovarjajmo se radi med seboj od slavenstva, Slavenu pišimo liste vsigdar po slavensko... spoznajmo i podpirajmo one vrle može, kteri se za prosveto našega naroda trude...»

Ta začetek je vzbudil Hrvate na novo književno in narodno delo, a vplival tudi na Slovence, da so se mnogi i izmed njih navdušili za vzvišeno misel književne vzajemnosti z brati onkraj Sotle. Med «Iliri» je na odličnem mestu naš Majar. «Vrstnik Vrazov — pravi Iv. Macun¹⁾ — prebudil se je Majar v istem času, kadar je ta začel pisati v ilirskem ali hrvaško-srbskem jeziku. Rojen tudi on na najbližji jezikovni meji, nezavarovani z ničim, zbal se je za svoj narodič ter gledal, kako bi se temu dalo pomagati. No, ko mu je delokrog ostal v Koroški, ni se odločil ne strogo za slovenščino, ne za štokavščino, temveč je želel, da se ti dve narečji zlijeta v jedno.» Zato ga je jako vzradostilo, «da se ‚Novice‘ po malem v jeziku približujejo narečju bližnjih Slovanov v Hrvaškej, Slavoniji, Dalmaciji itd.» Tudi zato se je poprijel Majar gajice ter se mnogo trudil, da se je novi pravopis uvedel med Slovence, in že v svojem prvem dopisu «Novicam» poudarja, kako ga veseli, da list uporablja tudi novi pravopis, a ob enem naglaša: «Tu treba počasno postopati, da nikogarja ne žalimo, in vendar zmiraj na bolji gremo.» (‚Nov. 1844, str. 12.)

«Slava Bogu v višavah in na zemlji mir ljudem dobrega srca! Prisijalo je rumeno sončice tudi nam Slavenam!» S tem navdušenim vzklikom je pozdravil Mat. Majar (‚Nov.‘ 1848, str. 50) željno pričakovano «pomlad narodov», ko je cesar Ferdinand dal 15. sušca l. 1848. vsem svojim narodom ustavo. Bistro njegovo oko je spoznalo že tiste dni, kako važna je ustava za avstrijske narode, posebej za Slovence, ker «zdaj se more začeti sreča našega naroda, zdaj moremo stopiti kot sloboden narod med druge slobodne narode — mi vsm

slobodnim narodom enaki; presvitli Cesar sami so ukazali! . . .» (‚Nov.‘ 1848, str. 50.) Spoznavši kar s početka veliki pomen «marčevih dnij» burnega l. 1848., budil je Majar slovenske rojake, naj se poprimejo podeljenih pravic, tolmačil jim «staro pravdo», t. j. ustavo, in jih svaril, naj ne verjamejo brezvestnim hujskačem, ki slepé kmete, da jim je vse podarjeno in da ni treba plačati nobene odškodnine.

Sestavil je tudi slovensko prošnjo, obsegajočo osem členov, in ko se je delalo za volitve v Frankobrod, opominjal je z And. Einspielerjem koroške rojake, naj ne hodijo volit. Kar so mogli, storili so takrat koroški Slovenci zoper frankobrodske volitve, pa njihovo upiranje je bilo preslabo, da bi bilo preprečilo volitev. «A zaslužil si je takrat venec celovski kapelan Mat. Majar, nekako najskrajnejši slovenski ‚levičar‘ one dôbe.»¹⁾ Nemci, zagrizeni «frankfurtovci», katerim je bil Majar zbok uspešne narodne agitacije in političnih nazorov trn v peti, silili so na vso moč v vladiko Lidmanskega ter ga pripravili, da je poslal Majarja na sv. Višarje. Nemudoma je moral dné 3. vel. travna leta 1848. zapustiti Celovec ter iti na novo mesto. Potoval je preko Beljaka, ko so se tam zbirali volilci, večinoma slovenski Ziljani, da volijo poslanca za Frankobrod. Majar jih je podučil, in razšli so se, ne da bi bili volili.

A tudi Majarjevo «prognanstvo» na sv. Višarjih za Nemce ni imelo povoljnega uspeha, zakaj tudi na strmi gori je ostal zvest svojim načelom in navduševal trume slovenskih romarjev, ki so priromali na goro. — Prosti čas je tudi sedaj uporabljal za neumorno slovstveno delovanje. Še v Celovcu je bil dovršil leta 1848. «Pravila, kako

¹⁾ ‚Kratek pregled slovenske literature‘. Str. 56.

¹⁾ J. Apih: ‚Slov. in 1848. l.‘ Str. 107.

izobraževati ilirsko narečje», z visoke gore pa je jako pridno dopisoval M. Cigaletovi «Sloveniji», vnemajoč rojake za «svobodo, enakost in bratstvo». Leta 1849. so izšli: «Predpisi latinsko-in cirilsko-slavenski» in «Slovnica za Slovence».

Hudi dnevi vednega preseljevanja so se pričeli za Majarja leta 1850. Od dné 6. svečana leta 1850. do 18. vel. srpana l. 1851. je bil župnijski upravitelj na štirih mestih, namreč od 6. svečana do 31. mal. srpana leta 1850. v Mičicah, kjer je meseca malega travna dovršil «Spisovnik za Slovence». Dné 1. velikega srpana se je preselil v Jesane blizu Greifenburga na Zg. Koroškem in od todi dné 20. sušca l. 1851. v Klanče ob Št. Vidu, odkoder so ga že dné 23. mal. travna istega leta prestavili v Dobrije, kjer je ostal do 18. vel. srpana istega leta. Z ozirom na tako hitro preseljevanje je smel pisati, da ga predstavljajo tako hitro, «da mi skoro sape in denarjev primanjkuje. Sedaj sem zopet na poti. Na dveh in treh krajih imam svoje orodje, bukve, pisma itd. razdeljene in raztrošene — jaz sem, kakor bi rekel, neki ‚ewige Jude‘.»¹⁾

III.

(Župnik v Gorijah. Potovanje v Moskvo.)

Leta 1851. je prosil Majar za župnijo Gorije v ziljski dolini. Škofijski urad je priporočil njegovo prošnjo: «Prosilec služi že malone 14 let... Izpolnjeval je svoje dolžnosti jako hvalevredno in natančno; on je vsestransko izomikan duhovnik, ki se je vselej vedel jako vzorno...» Prošnji so ugodili in dné 19. vel. srpana je nastopil novo župnijo, katero je vodil nad devetnajst let. Vneti

dušni pastir se je poprijel službe z veseljem ter marljivo deloval za dušni blagor svojih župljanov v cerkvi in šoli. Bilo mu je treba premagati mnogotero zapreko in prebiti marsikatero sitno borbo, kakor je pokojnik sam s čvrsto roko in na šaljivi svoj način zapisal za veden spomin v spominsko knjigo gorijanske župnije.

Župnijo je prevzel precěj zanemareno. Kmalu je popravil župnišče, ki je bilo podobnejše zapuščeni razvalini nego stanovanju za duhovnega pastirja, ter je iz lastnega imetja precěj daroval, da ni preveč nakladal župljanom. Cerkev je bila zadolžena, a že v malo letih se je po župnikovem trudu poplačal dolg. Z župljani je imel zaradi cerkvenih zemljišč mnoge sitnosti, a naposled je i te stvari uredil. Kolikorkrat se mu je to posrečilo, razveselil se je marni župnik svojih uspehov, a vedno je naglašal: «Vse to so samo zvananje stvari; korenito in nravstveno pa se more župnijo zboljšati jedino le po dobri šoli.»

«Dobro vredjena šola je žlahtna reč, zlatá vredna; mene vselej nekaj vleče, kedar slišim, da je kje šolsko izpraševanje» — pisal je Majar že leta 1847. (Nov. 4, str. 10.) Tudi svojim župljanom v Gorijah je hotel zato pomoči do dobre šole, a to prizadevanje mu je nakopalo obilo skrbi in truda. Leta 1856. je sestavil in odposlal na vlado obširno spomenico, v kateri je kazal, kako bi se dala v Gorijah brez velikih stroškov ustanoviti primerna šola. Iskreni prijatelj šoli poudarja v spomenici, da mu je besede narekovala le «ljubezen do domovine, zakaj: česar je polno srcé, to usta govore.» — Uprav izviren je bil zlog Majarjevih uradnih spisov. Suhoparne razprave je znal osoliti z mnogimi šaljivimi opazkami, da je v pisarnah nastalo obče veselje, kadar je prišel

¹⁾ J. Apih n. n. m. Str. 72.

kak Majarjev dopis. — Vnetemu župniku je bila jako mar lepota hiše božje. Popravil je oltar župne cerkve, oskrbel s pomočjo pobožnega župljana podružnici v Strajivasi nov križev pot, oskrbel nova mašna oblačila itd. Pa tudi pri tem naš Majar ni maral pozabiti, da je Slovan in dal n. pr. med drugim napraviti lep križ s cirilskim napisom: «V to znamja pobediš!»

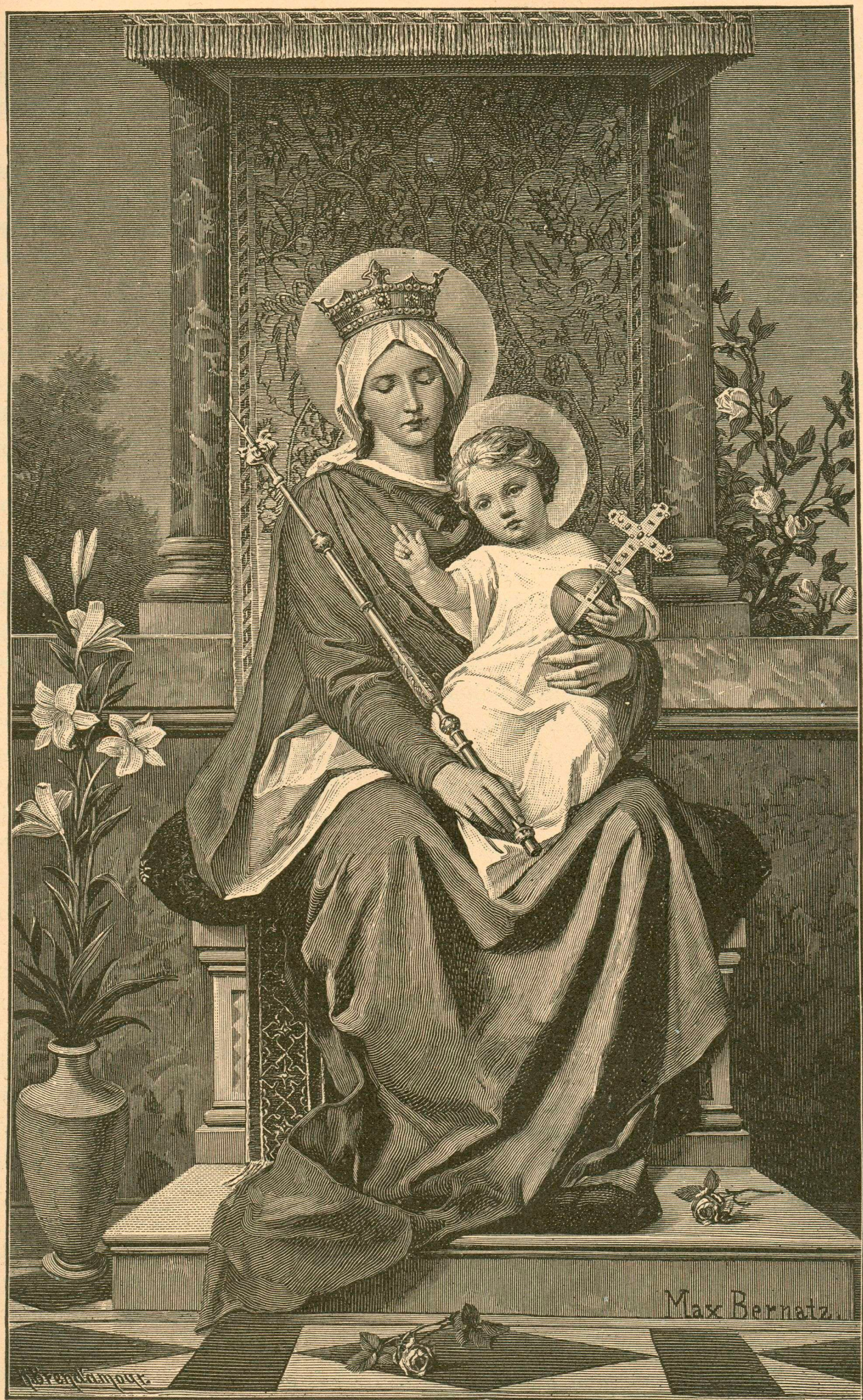
Pri mnogih duhovniških opravkih Majar i kot župnik ni zanemarjal najljubših mu prijateljic — knjig ter pisateljevanja. Mnogo se je bavil s slovanskim jezikoslovjem in se zanimal za vsak pojav narodnega življenja med Slovani. Udeležil se je leta 1863. (menda kot jedini Slovenec) sijajnih slavnostij na čast sv. Cirilu in Metodu ob tisočletnici v Zagrebu, in istim povodom spisal knjigo «Sveta brata Ciril i Metod, slavjanska apostola». V istih letih je izdal «Uzajemni pravopis slavjanski, to je uzajemna slovnica ali mluvnica slavjanska», leta 1867. pa «Slovnica ruska za Slovence.»

Majar ni iskal družb, s katerimi se le trati zlati čas; a srčno se je razveselil, kadar ga je obiskal prijatelj ali znanec, s katerim se je mogel razgovarjati o najljubšem mu predmetu: o Slovanih in slovanski vzajemnosti. Marsikateri znan in sloveč rodoljub slovenski in slovanski se je ustavil na svojih potovanjih v Gorijah, sprejet po navdušenem «Vse-Slavjanu» s staro slovansko gostoljubnostjo. — Tudi dijaki so radi zahajali k prijaznemu župniku, ki jih je navduševal za slovanstvo in jim razlagal svoje nazore o slovanski književni vzajemnosti, katero je hotel na vso moč uresničiti. Zanimalo ga je, če si ugovarjal kovanju nove «jezikovne mešanice», ker se mu je potem ponujala prilika prav na drobno razložiti in

utemeljevati svojo vseslavjansko misel. Govoril je navadno v lepodonečem ziljskem narečju, katerega tudi pri cerkvenih ogovorih ni opuščal.

Okoli l. 1860. se je osnovalo v Moskvi «Društvo prijateljev naturopisja», ki je leta 1863. priredilo stalno narodopisno (etnografično) razstavo. Oziralo se ni samo na ožjo rusko domovino, marveč povabili so se tudi slovanski narodi Avstrije in Turčije, naj se udeležé izložbe, ki je podajala dobro podobo Rusije in sosednih slovanskih dežel. Slovenci so poslali v razstavo narodno obleko iz ljubljanske okolice in narodne noše ziljskih Slovencev. Te pa je oskrbel Majar, ki je iz svojega dal tudi napraviti vse pohištvo za jedno izbo: posteljo, omaro, mizo in stole, vse z rožicami pisano naslikano, odejo in prtovje za postelj, vso z živimi bojami napléteno, kakor jo rabijo slovenski Ziljani. Narodne obleke je dal napraviti na Zili običajna svatovska oblačila za šest oseb: ženina, nevesto, družice in ‚banderarja‘. Predno je odposlal obleko, ki ga je stala nad 350 gld., ne da bi računil njegovega truda in skrbi, dal jo je obleči domačinom in jih potem fotografovati v Beljaku. Te podobe še sedaj krožijo po narodopisnih knjigah.

Leta 1867. je obiskalo narodopisno razstavo mnogo slovanskih učenjakov in znanih rodoljubov, ki so se posebno povabili. Med njimi je bil tudi Matija Majar, ki pripoveduje o svojem potovanju obširno v uradni vlogi, ko se mu je bilo zagovarjati, da je bil obiskal razstavo: «Vseučilišče v Moskvi me je povabilo z drugimi slovanskimi pisatelji, učenjaki in zasebniki iz Avstrije, Turčije, Prusije in Saksonskega, naj obiščem narodopisno razstavo. Da je pa mene neznanega in priprostega koroškega župnika doletela ta čast, zgodilo

Mati Božja na prestolu. (Slikal Bernatz.)

se je tako-le: L. 1863. in 1864. sem izdal primerjajočo slovnico slovanskih narečij in knjižico «Sveta brata Ciril i Metod». Zaradi posebnega naročila je poslal gosp. Fr. Leon, knjigotržec v Cellovcu, moje knjige v Petrograd, Moskvo in — ne morem se več prav spominjati — v Kijev ali Harkov na Ruskem. Na vseučilišču v Moskvi je vzbudilo moje delo veliko pozornost¹⁾; v časniku ‚Moskovskija vedomosti‘ so slovnico zelo pohvalili in oceno razširili po širokem slovanskem svetu... Jaz sem zvedel o hrupu (Spektakel), ki ga je napravilo moje delo, šele pol leta pozneje. Tako je zaslovelo moje ime, ne da bi o tem kaj vedel, po najdaljših slovanskih krogih. Poslal sem v razstavo tudi svatovska oblačila za šest oseb; zato so me imenoma povabili, naj jo obiščem.

Hotel sem si ogledati razstavo, kakor oni, ki potujejo na razstave v Pariz ali London. Narodopisna razstava je bila jako zanimiva in podučljiva. Razstavili so se kipi z raznimi nošami slovanskih narodov in tudi drugih na Ruskem živečih ljudstev. Pol Evrope in tretjino Azije bi moral prehoditi, kdor bi hotel videti, kar si tu videl združeno v jednem poslopju. Kakor vsak popotnik, hotel sem si tudi ogledati ptuje kraje, dežele, mesta in ljudi toli oddaljenih pokrajin, kamor pride le redkokdaj preprost Korošec, kakor jaz. — Štel sem si v veliko čast, da smem potovati v družbi tako učenih móž, zakaj bil je zbran cvet slovanskega razumništva... Potoval sem pa tudi radi gmotnih vzrokov. Plačala se mi je namreč, kakor drugim popotnikom na Ruskem, voznja na železnici v prvem razredu, v Petrogradu in v Moskvi smo imeli prosto stanovanje in postrežbo.

¹⁾ «... machte ein wahres Furore.»

Nemogoče bi mi bilo potovati na svoje stroške; zato sem šel na pot, ko so me osebno povabili in me je potovanje le malo stalo.»

Dné 13. vel. travna je šel Majar iz doma. Potoval je pa preko Dunaja, kjer se je pridružil drugim slovanskim popotnikom, izmed katerih naj imenujemo le slavna Čeha Palackega in Riegra. Ob ruski meji na postaji Granici se je vršil prvi slovesni sprejem slovanskih gostov. Pri slavnosti božji poti Čenstohovu jih je čakala vsa ondotna posadka z godbo, načelnik pa jih je sprejel po starem, lepem običaju slovanskem s kruhom in soljo. Preko Varšave, Grodna, Ostrova, Pskova in Vilne, kjer jih je ljudstvo povsodi sprejemalo s kruhom in soljo, pozdravljalo z godbo, zastavami itd., dospeli so dné 20. velikega travna v Petrograd. Voznja od Granice do Petrograda je bila, kakor piše Majar,¹⁾ «slovno jezda slavivna» (slovesni prevod) in «življenje skoz tēh pet tednov tako, kako da bi bili po čarobiji spremenili se v naj slavnějše boljare, kako da bi živeli v dražestno okuzlenom (očaranim) domorodnom svētě; i čto več, to ni bila nikaka čarobija, nego prava istinita istina.»

V Petrogradu so prirejali slovanskim gostom na čast sijajne slavnosti, in dné 26. vel. travna jih je sprejel sam ruski car v posebnem zaslišanju. Štirinajst dnij so se mudili slovanski popotniki v Petrogradu, od todi pa šli v Moskvo. A tu so jih sprejemali jako srčno ter gostili prav slovanski. Vračali so se gostje zopet preko Petrograda, kjer je Majar zapustil ostalo družbo in hitel proti domu, ne da bi se kje ustavil. «Vozil sem se», piše sam, «od hotela Belle-Vue v Petrogradu do župnišča v Gorijah neprestano noč in dan. Domov

¹⁾ ‚Slavjan‘, I., 1873. Str. 97.

sem prišel sicer zdrav, a tako upehan, da nisem bil le bled, marveč prav zelenčkasto-rumen.»

Ko se je Majar mudil v daljni Rusiji, raznesle so se o njem domá čudne govorice. Ljudje so si šepetali, da so župnika zaprli ob meji, in da je sploh bil potoval na — Rusko, dalo je povod mnogemu sumničanju. Kajpada je bilo jako neprevidno in nepravilno, da je šel na pot brez dovoljenja, da tudi ni priskrbel nikakega namestnika. Duhovska oblast ga je pozvala, ko se je vrnil, naj se zagovarja, zakaj-li je potoval na Rusko, ne da bi imel za to potrebnega dovoljenja, češ: «O političnih nasledkih, ki jih lahko ima v sedanjih razmerah tako potovanje za avstrijskega državljana, bode morebiti razsojalo drugo sodišče, in o tem se imate sami zagovarjati. Kn.-šk. urad tudi ne razpravlja s slovečim slovstvenikom Mat. Majarjem, kateremu se privošči slava, pridobljena na Ruskem. Pač pa ima opravi-

viti s katoliškim duhovnikom M. Mayerjem in z župnikom Gorijanskim . . .»

Obširno in moško se je zagovarjal Majar, med drugim pišoč: «Da je bila narodopisna razstava baš v Moskvi in da je Moskva v Rusiji, nima za moje znanstveno potovanje posebnega pomena; da bi bila taka razprava in tak shod slovanskih učenjakov v Pragi, na Dunaju, v Gradcu ali Ljubljani, bilo bi zame še bolj priročno. Znanstvena potovanja se v omikanih krogih podpirajo, a ne zavirajo.» — Plačati pa je moral za čas, v katerem ni bil pri svoji župniji, 25 gld. globe, o kateri je večkrat šaljivo rekel: «Vsaka kazen ima namen, da človeka poboljša. A ravno tega namena meni naložena kazen ne more imeti, ker sem se že prej poboljšal. Le vsakih petindvajset let namreč potujem v Ljubljano, vsakih petdeset let v Zagreb in samo vsakih sto let v Moskvo. Tedaj gotovo ne bodem več tje potoval . . .» (Dalje.)

O pusti ga, naj spi!

Za goro rdí se siva dalja,
Noči razpada temna halja,
Škorjanec se popenja v vzduh,
Ratarju boža s petjem sluh.
A sinek plava v sanji zlati
Na postelji pred tabo, mati,
O pusti ga, naj spi!

Naj pije spanja bežne čare,
Ko bdeče nas trpljenje tare.
Ni tičji spev, ni solnčni žar,
Predrami nas skrbij vihar
In ure nam pokoja krati.
Ne krati li jih, skrbna mati?
O pusti ga, naj spi!

Dokler mladost mu cvetje trosi,
Prelepe sanje noč mu nosi.
Kakó se blaženo smehljá,
Po lokah cvétnih se igra!
Nevidno angelci krilati
Obletajo mu čelo, mati,
O pusti ga, naj spi!

Prerano le mladost mu mine,
Z mladostjo lepi sèn izgine.
Mordà nekdáj v življenju rad
Svetá bi vsega dal zaklad,
Da enkrat spet bi mogel spati,
Kot danes spi pred tabo, mati,
O pusti ga, naj spi!

A zdaj!

Pod nebom so jasnim popevale ptice,
Ko prišel cvetoči, dehteči je maj.
Mladost je obsevala živo mi lice,
O — dôle detinske užival sem slaj!

Naj tudi jesen je čez brda prihrula,
Da z njiv poljedelec potegnil je plug,
Naj tudi se roža je vrtna osula,
In jatoma ptice zletele na jug:

Korakal čez polja osèhle sem ruše,
Pod tihimi lozami glasno sem pel,
Ni hladna jesen pomračila mi duše,
Bodoče pomladi sem upal vesel.

A zdaj! Še cvetice precvitajo iste,
In ptice cvetoči pozdravljajo maj,
A one radósti neskáljene, čiste
Ne vrne jesen mi, ni vígred nazaj.

Anton Medved.

Deklica na vrtu.

Deklica na vrtu,
Dasi veter brije,
Cvetju nosi smrt,
Jedna cvetka dije
In krasi tvoj vrt.
Deklica na vrtu,
O da bi porodil
V nji se cvet ti nov,
Žalost bi prepodil
Z vrta kras njegov.

Deklica na vrtu,
Ti si ta cvetica,
Sredi mrtvih léh
Tebi rdé se lica,
Žar gorí v očéh.
Deklica na vrtu,
O da bi rodila
Duša nov ti cvet:
Up, da vígred mila
Cvetje dvigne spet!

Anton Medved.

Iz nove dôbe.

(Spisal Ivan Sovrán.)

V.

Prednica elizabetinskim sestram je jako prijazno sprejela pribeglo Lidijo. Stara izkušena redovnica je takoj spoznala, da ima pred seboj nesrečno, žalostno človeško bitje in to je bilo zanjo dovolj. Saj ni bila nikdar vajena drugega, kakor tolažiti žalostne in streči bolnikom. To je bil prvi namen njenega pozemeljskega življenja. Ko je prečitala duhovnikov list s prošnjo, naj za nekaj časa preskrbé nesrečno ženo, ki je v največji

dušni in telesni stiski, zažarelo ji je živo oko, nasmehnili sta se ji ustni, in z milim glasom je dejala:

«Tukaj ostanite nekoliko pri nas! Ne bojte se, gotovo se takoj sprijaznite z našo hišo. Ne bo vam dolgčas, dasi bodete v samostanu.»

Začudila se je Lidija, da je prednica kar nič ne vpraša, kako je ž njo, niti po imenu ne, in da jo kar brez pomislekov že šteje k hiši. Boječe je

izrazila to svoje čustvo. A prednica jo je ustavila:

«Čemu to? Bog vas je k nam poslal; njegova hči ste, kakor jaz, in torej ste mi ljuba sestrice, kateri le želim tolažbe in srčnega mirú!»

Lidija je hvaležno stisnila redovnici roko; potem pa je sama ob kratkem povedala svojo zgodbo. Večkrat si je prednica utrla solzo med pripovedovanjem; ko pa je završila Lidija, objela jo je redovnica najprisrčneje in poljubila, rekoč:

«Bog bodi zahvaljen! On, ki vas je rešil, ne more vas zavreči. Vsem sestram naročim še danes, naj molijo na vaš namen. Sedaj vas še bolj ljubim, ko vem, koliko ste prestali. Sedaj ste še bolj naši.»

Tako jo je še nekoliko tešila, potem pa jo peljala v kapelo in od ondod v prijazno sobo, kjer ji je odkazala stanovanje. Naročila ji je pa, naj nikamor ne hodi razven v kapelo, da bi se z neprevidnostjo vsaj izprva še ne izdala.

Ni čuda, da je bilo Lidiji takoj domače v samostanu. V svoji sobici se je oddahnila, zdelo se ji je, da je vsa druga; ganjena je v solzah govorila zahvalo neskončni Dobroti. Prednica ji je dala v tovarišico modro in pobožno sestro Lavrencijo, kateri je ukazala, naj ž njo premišljuje in moli, da jo tako pripravi za izpoved.

V rajskem miru samostanskem in ljubeznivi samoti se je kar talilo Lidijino srce; spominjala se je svojih mladostnih let in njihovih čistih sladkostij. O da bi se vrnile! S. Lavrencija ji je čitala iz vspodbudnih knjig, da je mir srca in notranje veselje zvezano z ljubeznijo do Boga, da se ta ljubezen le prelahko zapravi, da pa se zopet z milostjo božjo pridobi, toda ne brez

truda, ne brez dela. Jediná pokora uravna zopet življenje in vrne sveto ljubezen duši, ki jo je v posvetni ljubezni izgubila. Dobro je umevala Lidija te misli in najtrdneje je sklenila, da si hoče priboriti mir, če bi bilo treba tudi z največjo, dosmrtno pokoro. A kmalu so se ji rodile druge misli. Odkodi naj dobi za to duševne moči? Saj je že zapravila ves svoj duševni zaklad in le žalostne spomine je ohranila. Premišljevala je, koliko časa se je pripravljala, da uide, koliko se je borila sama s seboj, predno je stopila prvi korak na boljšo pot. In to je šele začetek. Kaj bode v prihodnosti, — morda še hujši boji, še bridkejše izkušnje? Ta misel in to prepričanje lastne slabosti jo je jelo mučiti in prosila je s. Lavrencijo sveta. Ta jo je prijela za roko in ji dejala: «Pojdite z menoj, da vidite, koliko zmore človek.» Vodila jo je v prostrano sobo, kjer so ležale bolne sestre.

Velikanska bolnišnica, v kateri so stregle Elizabetinke, potrebovala je veliko ljudij za strežbo; sester je bilo v samostanu do dvesto, in vedno jih je bilo nekaj med njimi za smrt bolnih. Ni čuda; spanja je bilo malo, hudega dela vedno preveč, marsikatera je kmalu dobila bolezen pri bolnikih in po malem shirala. Polovica sestrâ je tako pomrla do tridesetega leta.

Lidija se je strēsla, ko je stopila v sobo. Pet jetičnih redovnic je na belih posteljah pričakovalo smrti. Vse so bile v najlepših letih, toda bolezen jih je že zglodala do kostij. Menil bi, da gledaš mrličem v lice, če bi ne govorile jasne oči in v molitvi premikajoče se ustne, da še živé te žrtve svete ljubezni. Veličasten mir jim je bil razlit v obrazih; tesno je bila vsaka vtopljená v premišljevanje; sem pa tje je poljubila

katera križ, ki ga je imela v bledih suhih rokah.

S. Lavrencija je vodila Lidijo po sredi sobe in ji tiho zašepnila:

«Ali vidite moje ljubljene sosesre, kako so srečne?» — Vzdihnila je in povescila glavo; videlo se je, da jih še blagruje in jim skoro zavida. Potem pa pravi, kažoč na prvo posteljo: «Glejte, ta-le bolnica je rojena baronica; malo da ne siloma se je utrgala svojim starišem in prišla k nam. Najiminitnejših snubačev je imela na izber; poslušala pa je le glas božji, ki jo je klical v službo svojih revežev. Domači njeni se je sramujejo. To ji je bilo izprva najhuje, a zadovoljna in srečna je bila vendar-le in je še sedaj. Ni še štiri leta med nami, in že jo Bog kliče k plačilu.»

«Sestra Klara, kako vam je?» obrne se nato k bolnici, poravna ji zglavje in jo pogladi po čelu.

«Prav dobro; le molite zame, s. Lavrencija, da bi bilo čim preje najboljše», po tihem odgovori bolna redovnica.

«Ali se vam kaj toži po domu in po svojih?»

«Da, toži se mi in vedno mislim le na svoj pravi dom in na nebeško rodbino svojo. Kmalu, kmalu se vidimo.»

Lidija je zaihtela. Šli sta k vsaki in povsodi je videla v trpečem telesu nadnaravno potrpežljivost in udanost, katere je sama toliko potrebovala.

Zdelo se ji je, da je vsaka posebej svetišče, v katerem se zažiga Bogu v čast čista daritev, dokler popolnoma ne zgori njemu v slavo. Praznično je bilo v bolniški sobi; saj je praznovala tukaj ljubezen svoj god. Telesa so bila že godna za v prst, brez močij, brez življenja, duše pa so prekipevale življenja in koprnele, da se sklenejo za večno s svojim ženinom.

Pomlajena je bila Lidija, ko je odhajala od bolnih sestrah. Same dobrote so dajale svetu in ničesar niso prejele od njega; vendar pa niti senca žalosti, niti senca malosrčnosti ne omračuje njihove duše.

«Da, sedaj spoznavam, kakšna moč je v Bogu, in tudi jaz sem brez strahú», dejala je sestri spremljevalki in ji prisrčno stisnila roko. Od tedaj je bila mirna in trdna v svojih sklepih, ni se več bala..

Aron Kohn pa je med tem ves izven sebe premišljal, kaj bi najbolje kazalo. Kmalu, ko je odšla Lidija, izprevidel je iz pisma, kako in kaj. Otožnost in notranjo nezadovoljnost je že dlje časa opazoval pri njej, pa kaj takega le ni pričakoval. Ljubil jo je in vkljub njeni puščobi in raznovrstnim trmam je bil vselej vesel, ko jo je vodil ob svoji strani. Hkrati pa je vedel, da se bo ves Dunaj norčeval iz njega in da mu bodo povsodi očitali, kako vesten varih je svoji ženi. Trdo je stopal po sobi, večkrat zamrmral sam s seboj, naposled pa je sklenil odločno, da jo dobi nazaj.

Najprej je bilo treba zvedeti, kje je. Policije ni maral prositi pomoči, ker ni hotel, da bi se stvar takoj raznesla med ljudi. Zato je hotel pozvedovati skrivaj. Poklical je svojega prvega uradnika, kateremu je največ zaupal in o katerem je vedel, da je zvit in premeten. Povedal mu je na kratko:

«Žena mi je ušla. Piše, da nikakor ne pride nazaj. In jaz jo hočem imeti. Kaj naj storim?»

Zamišljeno si je gladil tolsti mož rdečkasto brado.

«Hm, hm; težka je ta. Kdaj je ušla, prosim?»

«Danes, morda je dve do tri ure od tega.»

«Ali je kaj odnesla s seboj?»

«Saj res; niti pogledal še nisem. Morda me je še okradla. Čudno, da sem to pozabil.» Hitro je odprl vse omare v bivši Lidijini sobi in premetal po njih oblačila in lišp, a videti je bilo vse v redu. Obleke ni vzela s seboj, lepotičje še iz prejšnjih časov je bilo vse na svojem mestu. Ukradla ni torej ničesar in vzela pač ni drugega s seboj, kakor kar je morda imela v navadnem mošnjičku denarja.

«Vraga, s tem ne more živeti ni dva dni», kletel je bankir.

«Vidi se, da ne zna. Prokletu je ne-spametna, če vam je ušla — brez denarja.»

«Ne norčujte se! Recite brž, kaj mi je storiti!»

«Gospod Kohn, nikdar vas še nisem videl tako zmešanega. Hudo vas drži nagajivi Amor. A brez šale, težak mi je svet. Čujte — pa brez zamere! — ali je morda škilila za kom, ali kdo za-njo?»

«Da ste mi o tem tiho! Vem, da mi je bila vedno zvesta.»

«Zakaj vam je pa potlej prav, za prav ušla, če smem vprašati?»

«Zakaj? Nate, berite! Kdo razume te ženske sitnosti! V cerkev sem ji branil, in sedaj mi — uide. Oj, ti neumna Lidija, ali nisi vsega imela v izobilju, in ali nisem skrbel zate in te rad imel, kakor igračico? Pa mi uide za tak prazen nič!» Na široko zleknjen na zofi je tako vzdihoval in se prijemal za glavo. Bilo je smešno videti trebušnika; krivi nos se mu je na videz še bolj skrivil in oči so mu brez primere žalostno švigale sem in tje nad skremženimi rejenimi lici.

«Ne obupajte, gosp. Kohn. Če ni hujšega nego to, za to se že dobí pomoč. Verske muhe se bodo kmalu pregnale.

Kakor je videti iz pisma, vaša milostiva ne kani se še usmrtiti. Če bi bilo to, potem bi bile sitnosti še večje.»

«Toda kje je, kje naj jo dobim? Moram jo dobiti še danes, sicer mi počí srce.»

Tako je jadikoval bankir. Njegov svetovalec se mu je na glas zasmel: «Za vse čase, gospod načelnik, par ur bode menda že še počakali. Ko bi vedel, kje je, pri tej priči jo grem sam iskat in jo pripeljem k vašemu ranjenemu srčku. Versko piko si kje dere, to je gotovo. Brez dvojbe v kaki cerkvi, ali pri kakih zvedencih. — Čujte, jaz poznam moža, kateremu noben ključ ne zapre vhoda tje, kamor se je namenil. Čas ima, in če mu pošteno plačate, pa vam gotovo izvoha vašo ljubeznivo Lidijo.»

«Samo plačuj! Za vse peklo, koliko me že stane ta ljubezen! Predno sem jo dobil, potrosil sem tisočake zanjo in za njenega očeta. In še jih bode treba. Kam pridem?» Kar skakal je na zofi in jadikoval, kakor bi ga čakala beraška palica. Za nekaj časa pa zakriči: «In če me stane prav deset tisoč, dam jih, samo nazaj jo moram dobiti. Najemite, kogar vam drago, in brž naj gre in jo najde! Tu imate par stotakov za prvo potrebo; dajte mu, kar izprevidite, seveda — pokažite mi potem pobotnico!»

«Vse se vam zgodi po volji. Takoj si poiščem moža, gospod Kohn. Le utolažite se», — sam sebi pa je mrmral odhajajoči uradnik: «Preklicani Aron! še v ljubezni je bankir.»

Kohn je za tem zbiral papirje in premišljal, kaj naj stori, da si «prisluži» tisto, kar ga bo stala ženina vrnitev. Bil je takoj zopet v denarnih načrtih. Skúpil je nekaj raznovrstnih pisem in odšel ž njimi na borzo zdraviti si bolno ljubezen.

Njegov uradnik je pa poslal po Pinkelesa. Upal je, da ta srečno zvrši svojo nalogo. Vesel je bil žid naročila. Taka zmedena reč mu je ugajala, tem bolj, ker se je šlo za žensko in za — dober zaslužek. Pozvedel je vse, kar se mu je zdelo potrebno; potem jo je pa krenil iskat sledú.

Najprej je dobro računal, da se je zatekla ubegla Lidija k znancem. Očeta ni več imela, sorodnikov tudi ne, in v tej stvari, katera je gnala njo od Kohna, pomagal bi ji malokdo izmed posvetnih ljudi. Skoraj gotovo je v samostanu, kjer se je vzdajala, tako si je mislil Pinkeles in se hotel o tem prepričati.

Redovnice so bile že zvedele, kaj je z Lidijo. Gospod Josip jim je bil že pisal in jih prosil, naj molijo zanjo. V njihov samostan je ravno zaradi tega ni poslal, ker se mu ni zdelo varno; v pismu tudi ni omenjal, kje je. Pinkeles je najpreje sam zasledoval. Izkušal si je pridobiti cerkvenika; dobro ga je obdaril; a ko mu je povedal, da želi pogledati samostan, zvedel je takoj, da tega ne sme in ne more. Potem se je polotil stare vratarice, ki je stanovala pri vratih. Toda preprosta ženska mu je vrgla denar v obraz, še predno je mogel povedati, česa želi, in ga odgnala.

«Sam izkušnjavec zeleni je prišel izkušat me. Poberite se mi! Jaz naj bi vam odprla samostan? Če bi prav mogla, nikdar ne takemu hudobnežu. Bog nas varuj, kakšna hudobija je sedaj v ljudeh!» Tako je tarnala še dolgo za tem, ko jo je Pinkeles že davno pobrisal.

«Jaz nisem za v samostan; o tem sem se že prepričal; vsaj za med ženske ne. Že ta starka se me tako boji. Drugače bo treba.»

Kmalu jo je izvil. Naravnost nad Ido je šel in ji je razložil, kaj in kako.

Dogovorila sta se, kako bi se dalo doseči to, česar je želel. Še tisto popoldne se je Ida napravila in se napotila v samostan. Ko je prosila pri vratih, da bi smela govoriti s prednico, delala se je pobožno kakor svetnica. S strahom in s tresočima ustnoma je poljubila roko materi prednici.

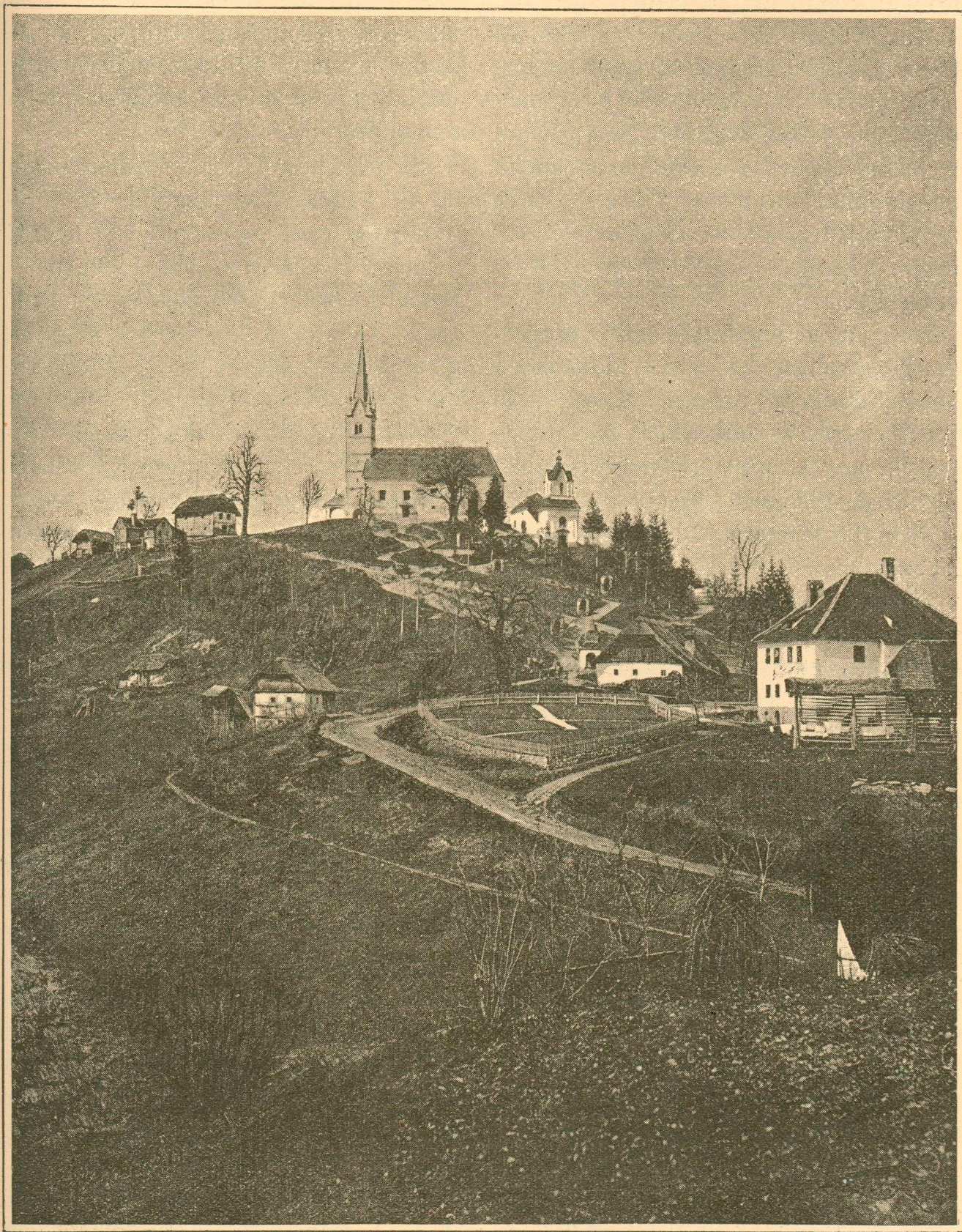
«Velečastna gospa, ne zamerite moji predrznosti, da vas nadlegujem. Srce me je gnalo k vam in skrb za dušo moje prijateljice. V tem imenitnem opravku mi morete pomagati le vi, velečastna. Saj že vidim z vašega ljubezni polnega lica, da si pri vas utešim žalostno dušo.»

Bistro ji je pogledala prednica v črno oko in zamahnivši z roko je dejala: «Vljudno vas pozdravljam, a lepo tudi prosim, ne sladkajte se mi.» Ni ji bila všeč priliznjena ženska. Velela ji je sestri, češ, naj hitro pové, kar ima. — Ida ji je lagala z vso zgovornostjo svojega jezika in pripovedovala, kako jo skrbi bodočnost spokorjene Lidije, ker jo je prav ona sama pripravila na boljšo pot. Nevarnostij je preveč zanjo; boji se, da ne bi opešala. — Prednici ni ugajalo to dolgo govoričenje, a veselilo jo je vendar-le, da sliši o svoji še vedno ljubljeni Lidiji.

«Ne bodite tako črnogledi, dobra gospa, Bog je najboljši varih in on jo bode podpiral. Sicer pa je naš ljubi gospod katehet že ukrenil, kar je bilo potrebno.» — Ida je imela dovolj; med pogovorom je tudi zvedela duhovnikovo ime in stanovanje. Zadovoljna je z največjimi pokloni ostavila prednico in hitela domov poročat pričakujočemu jo Pinkelesu.

Bilo je zanj trenutje veselja, ko mu je pripovedovala o svojem opravku. Žid ji je stisnil nekaj desetakov v roke in potem se jel razgovarjati, kako bi se zdaj šlo nad duhovnika.

«Teško je zame. Pop se bo nerad nič ne opravi, ker bi me takoj spodal podkupiti; z zvijačo pri njem tudi znal, da sem izraelskega rodú. Kaj bi

Žalostna gora na Dolenjskem. (Po fotografiji.)

storil...? Hej, srečna misel! Kosem je in le z največjo silo sem ga odtrgal od
 ondi znan. Na vse načine je bil povezan, tam. Samo, če se zopet ne zmeša!»

«Brez skrbi, Julče; Peter je naš in moj. On mora iti po bankirko; če je le v hiši, dobode jo, za to se jaz pobrinem. Samo brž ga sem pošlji!»

Kakor Petru Ida, tako je tudi Idi šel Peter po glavi. Strast njena se je pomnožila, ko je videla, da bo kmalu prvi med delavci in njihovemu gibanju na čelu. Omrežila ga je že, a hotela ga je imeti do dobra v svoji oblasti in v svojem posestvu. Čakala je ugodnega trenutja; sedaj se ji je zdel pravi čas.

Nestrpno ga je pričakovala in strastno ga je sprejela, ko je po dovršenem delu prihitel iz tvornice. Zastrmel je nad Ido, take je še ni videl. Iz očij ji je gorelo, neka turobna resnoba ji je bila razlita po gladkem obrazu.

«Kaj ti je, moja Ida?» vprašal je hlastno.

«Želela sem tebe; saj veš, da si mi ti jedino veselje na svetu. Dej, pogovoriva se danes z odločno besedo!»

Odvedla ga je v stransko sobico. S strahom je šel Peter za njo, kakor bi ne imel svoje volje. Uklenjen je bil, a ni čutil verig; mamljiva ženska mu je v tem trenutju premagala pamet.

«Moj moraš biti, Peter, naj velja, kar hoče; saj mi ne uničiš moje sreče in me ne zapustiš, kaj ne, predragi?» Goreče žive oči njene so ga zbegale popolnoma; obledel je, krčevito ji je stisnil roko, rekoč:

«Nikdar na svetu. Ukazuj, in storim ti vse, kar morejo moje moči!»

«Ali mi hočeš biti drug za celo življenje, ali mi hočeš dati roko za večno zvezo?»

Na to še ni mislil Peter; bil je še preveč preprost, da bi bil o tem premišljal. Ida je imela precejšno imovino, on pa je bil delavec. Seveda je imel prihranjenega nekoliko denarja, a

to je bilo pač premalo, da bi bil mislil na zakon. Zato ga je vprašanje Idino iznenadilo, in zdelo se mu je, da se glasi o neizrekljivi sreči, o kateri še nikdar niti sanjal ni. Otroško in ponižno je zahvalil Ido z najlepšimi in najslajšimi besedami, kolikor jih je mogel izbrati.

Ida je zahtevala samo jeden pogoj, da se namreč Peter izbriše iz svoje dosedanje vere in se priglasí k brezvercem. Tega revež ni razumel, da se je vse to vršilo po določenem načrtu. Da bi se tem lože razširilo socijalno gibanje med delavci, treba je bilo voditeljev izmed njih samih. In zato ni vsak dober. Potrebovali so mož, katerim se je moglo zaupati. Malo je poštenih značajev, ki z vso silo svoje moške volje delujejo za svoj namen. Kosem je imel te lepe slovenske lastnosti in poleg tega je bil tudi primeroma dovolj izobražen v svoji stroki in v drugih. Imel je tudi zaupanje in spoštovanje pri tovariših; zato so se njega lotili in ga srečno — ujeli. Brezverstvo je pogoj za socijalista in tem bolj se to zahteva pri voditeljih. Pinkeles je že mnogo storil; vse prepričanje mladih dnij je bilo Petru že omajano; družbe, v katere je bil zahajal nekaj časa sem, zmedle so ga v tem obziru popolnoma. Treba je bilo le še zadnjega koraka, in k temu ga je imela pripraviti Ida. Strastna ženska pa ni delala samo za idejo, marveč tudi zase. Hotela je Petra pridobiti socijalistom in sebi. Za kako dolgo, ni mislila. Saj se lahko razruši ta zveza, kadar si bodi.

Pogoj Idin je bil Petru vendar-le trd in velik. Vero svoje matere naj zataji! Slike iz mladostnih let, prizori iz njegovega mladeniškega življenja so se mu vzbujali v duši, in nemo je povetil oči.

«Torej vendar ne maraš zame? In ljubezen moja je zastonj? — Nehvaležen si mi, moj Peter, in mene, borne ženske, je sram, da mi hočeš zaradi par pred-sodkov pokončati srečo in uničiti živ-ljenje. Kaj te še vse zavira? Ali nisi sloboden mož? Da bi bila jaz mož, dvignila bi se ponosno pred celim svetom in pričela vojsko vraži in golju-fiji; to bi bilo slastno junaštvo. Le po-mišljaj se! Da zveš, kaj te zadržuje od popolne slobode, kaj ti slepi še tvojo pamet, povem ti samo zgodbo iz zadnjih dni.»

Živo in zanimivo mu je nato pripo-vedovala Ida o zakonski sreči bogatega bankirja in njegove žene. Ljubezen njuno je slikala z največjim navdu-šenjem in življenje njuno je opisavala kot rajsko. Tu pride vmes sovražnik brez srca, brez ljubezni; sovražnik samo zato, ker ne more trpeti ljubezni. In ta sovražnik premoti ubogo ženo, napolni jo zopet z vražami, mami jo tako dolgo, dokler ji ne uniči njenih nebes. Prevari jo, da nesrečnica zapusti ljubečega jo moža in uide k svojemu brezsrčnemu — zapeljivcu. «Ali moreš zagovarjati tako ravnanje? Kletvin ne znam dovolj, da bi proklela takega hudobneža, in premalo pozna zemlja zla, da bi mu jih zadosti želela. In takim si se dal ti slepiti! Hočeš-li, da ga imenujem? Znan ti je, in on je tudi tebe slepil.»

Dobro je igrala Ida svojo ulogo. Peter je kar drhtel in željno jo vprašal:

«Imenuj mi ga, da ga bodem tudi jaz sovražil!»

«Njegovo ime je — Josip S. . . .» Pre-stala je za trenutje in silneje in strast-neje pogledala Petru v obraz. Obledel mu je pri tem imenu in poznalo se mu je, da mu je mraz šinil po udih.

«A sedaj še ni končano moje go-vorjenje. Ti se moraš pri tej priliki iz-

kazati moža. Ti moraš iti k zapeljivcu in zahtevati nesrečnico v imenu pra-vice in ljubezni nazaj. Moram ti tudi pristaviti, da smeš govoriti v imenu njenega užaljenega soproga. Če se ne poda takoj, zažugaj mu, da mu kazen ne uide. S tem pokažeš svojo moško slobodo, in potlej bodem jaz z največjim ponosom imenovala tebe svojega na veke. — Ali se bodeš sedaj še obo-tavljaj izstopiti izmed take družbe?»

«Tje grem takoj, da se prepričam; in če je resnično, kar praviš, potem izpolnim tvoj pogoj.»

«Takega te ne maram. Preje moraš podpisati svoj izstop. Dokler si količkaj še zvezan, ne pustim te med trinoge. Utegnil bi zopet pasti. Jaz te hočem imeti slobodnega zase in celega. Če stopiš s ponosom samozavestne slobode pred nasilnika, potem sem si svesta, da zmagaš!»

Idine besede so vzele Petru zadnjo pametno misel. Strast, ki ga je vezala ž njo, osvojila ga je popolnoma, in tej strasti se je pridružil še nebrzdan čut časti, da se je jel sramovati, češ da ga slaba ženska mora učiti moštva. Podpisal je izjavo, katero je imela že pripravljeno Ida.

Zlodejski smeh ji je zaigral po ust-nih, ko ga je gledala; takoj je izpre-menila svoj obraz in svoje govorjenje. Najljubezniveje se mu je jela laskati in dobričiti in, zadržujoč in kažóč mu svojo ljubezen, učila ga je, kaj naj stori.

Kosem je menil, da je v resnici slo-boden mož, in zdelo se mu je, da je zvršil junaško dejanje; toda v resnici je bil le brezumna igrača v rokah zlobne in pohotne ženske. To zmore slepa strast, katere ne kroti po veri oblažen um, marveč katero vodi druga strast, še grja od prve.

Ida pri vsem tem ni mislila mnogo na bankirko; saj je bilo dovolj, da je le nekoliko zvedela o njej. Hotela je le porabiti ugodno priliko, da bi Petra tem bolj napolnila s srdom do duhovščine in tem bolj privezala nase. Žal, da se ji je njena namera posrečila le predobro.

Dobro tema je že bilo, ko je Peter hitel proti rokodelskemu domu. Čutil se je močnega in brez strahú. Pomočniki iz mesta so ravno prihajali v društvo razvedrit se po trudapolnem delu. Pozdravljali so ga in marsikateri ga je ogovoril, a Peter se ni menil zanje. Niti ozrl se ni v društveno sobo, kjer je še nedavno imel dom v ptujini, marveč trdih korakov je stopal po stopnicah v znano mu stanovanje gospoda Josipa, svojega nekdanjega dobrotnika.

Duhovnik je z odprtim naročjem stopil k Petru in ga hotel očetovsko objeti. Mislil je, da se je našla izgubljena ovca, toda motil se je. Kosem se mu je iztrgal iz rok in zarohnel:

«G. S., zastonj je vaša priliznjenost! Poznam vas sedaj. Pred seboj imate slobodnega delavca Petra Kosma, ki v imenu slobode in ljubezni zahteva od vas zadoščenja.»

Mirno je obstal duhovnik in s tožnim očesom pogledal svojega nekdanjega učenca. On je bil; v tem se ni bil zmotil. A kako izpremenjen!

«Moj sin! ne umevam vas; le to se čudim, da me nečete več tako poznati, kakor ste me nekdam poznali. Ljubi moj Peter, pri Kristusovi ljubezni do nas, kaj je z vami? Oj, daleč ste jo zagazili! A veseli me, da ste le prišli, da se še moreva dogovoriti.»

Peter mu je segel v besedo:

«Nisem se prišel dogovarjat z vami, marveč zahtevam od vas, da vrnete možu ženo, katero ste mu nesramno ukradli.»

«Saj govorite lahko nekaj mirneje. Jaz vas še vedno ljubim in menim, da med prijatelji ni treba tako trdih besedij. Sicer pa povejte, kaj mislite s tem! Popolnoma nejasno mi je vaše govorjenje.»

Krotkost, s katero je govoril duhovnik, bila bi kmalu spravila Petra v zadrego. Siloma je zatrl v svojem srcu čut mehkode, ki se mu je začel vzbuhati, in kričoč je očital svečeniku, da se le hlina in da ga hoče preslepiti.

«Od danes se ne prištevam več vašim blodnjam, in sram me je, da sem se kdaj. Goljufija vas vseh mi je sedaj znana. Sam svoj sem zopet in nikdar me več ne ujamete. Zato pa zahtevam še jedenkrat: Kje je Lidija Kohnova? Kje je nesrečnica, da jo vrnem užaljenemu možu? Dajte jo z lepa, ker sicer vas čaka maščevanje.» Tako je, penec se od jeze, kričal v duhovnika.

Ta je šele sedaj spoznal, za kaj se gre; zvedel je pa tudi, v kakšni službi je njegov ljubljani Peter. Oči so se mu skalile, solza mu je zablestela v njih, ozrl se je na razpelo na steni, del si roko na prsi in mirno rekel:

«Morda bi imel pravico pričakovati več spoštovanja in hvaležnosti od vas, toda to me ne boli. Z najgorjo pregreho me sumničite —, odpuščam vam. Zase ne zahtevam ničesar od vas. A kaj vam je storil vaš Bog, da ste ga tako grdo zatajili? Za osebo svojo se ne bojim maščevanja. Od ljudij me nima zadeti za kaj. In če me po krivici kaj doleti, mirne vesti in udanega srca bodem vse pretrpel. A vas svarim in opominjam, da vas čaka božje maščevanje, če ostanete na tem potu. Pri živem Bogu vas prosim, moj ljubi Peter, domislite se, kam ste zašli in kaj vas čaka!»

Kosma so te besede jako zbodle; jel je kričati, da ni Boga, da ni duše,

in naposled je hotel sam odpreti vrata v sosednjo sobo, kjer je mislil dobiti ubeglo ženo.

«Tukaj mora biti, in jaz jo najdem, in pokažem celemu svetu, kje so hinavci in goljufi.»

«V svojem stanovanju sem jaz gospodar; vi si ne bodete lastili pri meni nobenih pravic», odgovoril je resno gosp. Josip in stopil k vratom.

«Prisilim vas», zakričal je Peter in hotel na stran odriniti duhovnika. V tem pa so stopili v sobo pomočniki. Slišali so krik in poslušali pred vrati. Zgrabili so Petra in ga siloma pahnili na hodnik. Hoteli so po policijo, a duhovnik jim ni pustil. Peter pa se jim je izvil iz rok in škripajoč z zobmi planil na cesto. Hitel je k Idi.

«Molčite o tem! Samo to si zapomnite, da nevera razdivja človeka; revež

je izgubil vero in zato se je poživinil. Molite zanj!» Tako je dejal svečenik in se vrnil v sobo molit za Petra in vse nesrečnike, ki so zatajili svojega Boga.

V Idini krčmi pa je med divjim krikom v družbi svojih zapeljivcev praznoval Kosem svojo zaroko z — Ido.

Drugi dan so že prinesli nekateri listi cele sestavke o nesramnosti nekega duhovnika, ki je «preril se v svetišče rodbinske ljubezni in s smelo, brezvestno roko razrušil najblažje in najlepše čustvo človeškega življenja.» Bralci so s slastjo prebiral to novico; nekaj jih je milovalo bankirja, nekaj se jih je norčevalo in blagrovalo zvitega «popa». Večina izmed njih pa je dejala: «Ej, taki so vsi.»

(Dalje.)

Vaški pohajač.

(Povest. — Spisal Podgoričan.)

III.

Jerom se ni nikjer nasrkal novodôbnih črnogledih nazorov o svetu, vendar se mu je zdel svet malo prida, zlasti pa ljudje hudobni. Do tega prepričanja in spoznanja so ga pripravili ljudje večinoma sami. Vedeli so, da ni čisto zdravega uma in da njegovi možgani nekaterokrat delujejo počasi, toda niso imeli ž njim blagega potrpljenja in plemenitega usmiljenja. O vsaki priliki — često brez vzroka — so mu nagajali in ga dražili, češ da je blazen; tudi ga niso marali med seboj. Začel je zgodaj mrzeti ljudi, in ta mržnja je

počasi kalila, rasla in je rodila naposled brezmejno sovraštvo. Menil je, da ga preganjajo vsi ljudje in se mu rogajo; zato jih je brez izjeme sovražil in se jih ogibal. Zlasti oduren je bil, odkar je menil, da mu je lastni oče največji sovražnik.

Ker ga njegovi tovariši niso hoteli medse, mislil je včasih, da imajo dekleta bolja srca, in pridružil se jim je. Toda hitro je čutil, da jim je v nadlego. Posmehljivo so si pomežikovale in mu dejale marsikaj žaljivega; zato se je polagoma tudi teh ogibal. Možje

niso poslušali njegovih nasvetov, niso odgovarjali njegovim vprašanjem, žene in ženice so ga pa svarile in rotile, naj se poboljša. Napovedovale so mu vislice in peklo.

Ta prevelika skrb ga je odganjala iz njihove družbe, saj ni mogel misliti, da so le zanj vislice, da le zanj gori večni ogenj, ko je toliko drugih malovrednih ljudi na zemlji.

Obup se je pollaščeval često njegovega srca, često je iskreno molil, da bi mu Vsemogočni podelil moč, v hipu streti vse svoje sovražnike. In včasih ga je obšla neka škodoželjnost, da je nalašč komu kaj poškodoval, da je nalašč teptal mlado rastje na njivah. Kadar se je vsipala ledena toča na žitna polja in so ljudje molili, vili roke in klicali Boga, proseč milosti, smejal se je prav od srca in z veselim obrazom potem pohajal po strtem polju. Kako bi ne bil vesel, ko se sovražniku godi slabo!

Malo je bilo ljudi v Krájini, katerih ne bi bil Jerom sovražil. Ti sta bili zlasti mati in sestra njegova. Brata ni maral, ker ga je preveč preziral in mu dostikrat očital pohajkovanje, očital mu, da si ne zasluži niti jedi in obleke. Očitanje pa bôde, zlasti očitanje domačih ljudi.

Pa še nekomu ni Jerom želel nič hudega, in ta je bila Kotarjeva Nana. Kotarjeva sta osebenkovala v leseni koči v Koritih, lepa njuna hčerka je pa šivala in z iglo služila kruha sebi in svojim dobrim starišem. Ni bila samo lepa, ampak tudi pridna in dobra deklica; v njenih prsih je bilo plemenito in usmiljeno srce. Veselila se je dobrih ljudi, z nesrečniki je bila prizanesljiva in usmiljena.

Ko je spoznala, da Jerom ni vedno zdrav, da mu včasih zavrè hudo v možganih in je zaradi tega zelo ne-

srečen, smilil se ji je, obudilo se je v njenem srcu sočutje zanj. Obsojala je počenjanje ljudi, ki so se norčevali ž njim; opominjala jih je, da se kaj takega lahko pripeti vsakomu.

Prijazno je ogovorila vselej Jeroma, kadar je pri odprtem oknu šivala in je prišel mimo. Prijazno ga je pozdravila, kadar sta se srečala, in če ga je v nedeljo iz cerkve gredé došla, ni se mu posmehovala in bežala naprej, ampak se mu je pridružila in ž njim govorila prijazno. Zato je morala požreti marsikatero grenko besedo, ki ji je udarila na uho iz družbe tovarišic ali pa krdela mladeničev. Toda ni se menila za to, misleč, ako bi bili bolj pametni, delali bi drugače.

Jerom jo je iz početka nezaupljivo gledal, kakor bi se je bal; potem je dvomil, ali misli res tako, kakor govori, ali se le norčuje. No, naposled se je prepričal, da je Nana dobra deklica, drugačna, kakor drugi ljudje. Spoštoval in imel jo je rad, kakor bi mu bila sestra, in često, često je vasoval pri Kotarjevih; tu so vsaj prijazno govorili ž njim in so ga poslušali, ako je sam kaj povedal. Na željo hčerino so bili tudi stariši ž njim prijazni.

«Oh, ubogi Jerom!» dejala je Nana materi, ko je zazvonilo Trznarju. «Kaj bode počel? Sedaj ne bode imel nikogar, ki bi kaj poskrbel zanj.»

Zasmilil se ji je še bolj, zakaj v duhu je že videla, kako ga ljudje dražijo, ker se ne bojé več Trznarja, in kako mu brat skopo reže kruha.

Tri dni je preteklo po pogrebu. Niti kapljice dežja še ni bilo padlo na žejno zemljo. Rastline so venele, ljudje so pa v vročini onemogli in žalostni plegali po sencah.

Nana je šivala v senci pod hruško. Nič ni bila vesela, ko je videla druge

ljudi žalostne, ko je slišala vzdihovanje po dežju. Zaradi tega ni prepevala veselih pesmij, ampak le kak otožen napjev je polglasno pela sebi.

Popoldne pride Trznarjev Jerom na vrt in se vsede nji nasproti.

«Kaj počneš, Jerom? Ali ti je hudo za očetom?» vpraša ga Nana sočutno.

Jerom odmajе z glavo, rekoč:

«Nič, prav nič.»

«Prav nič?» začudi se Nana. «Kaj nisi ljubil svojega očeta?»

«Nisem. Pa tudi on mene ni imel rad.»

«Kaj praviš? Očeta bi pa moral vendar ljubiti, saj je skrbel zate.»

«Le tega mi ne pravi, Nana! On še toliko ni skrbel zame, kakor mačka za mladiče.»

«Pa vendar si imel dovolj jedi in obleke.»

«Dovolj. Kar sem si vzел, to sem imel.»

«Odslej pa ne bodeš imel ničesar in tudi vzeti ne bodeš imel kje.»

«Ho, ho, Nana, vidiš, da nič ne veš! Zakaj bi jaz odslej ne imel ničesar? Zakaj ne? . . . Kar je bilo mojega očeta, moje je sedaj, pa praviš, da ne bodem imel ničesar.»

Šele sedaj se je Kotarjevi Nani posvetilo: Jerom se je nadejal, da bode podedoval domačijo za očetom. Ona še ni premišljevala mnogo o takih rečeh, pa zdelo se ji je vendar nemogoče kaj takega. Oče bi imel dva sina, pa bi posestvo pustil blaznemu? Smešno, kaj takega ne stori pač noben pameten oče. «Revež, kako grozno se varaš», misli si in ga usmiljeno gleda.

«Ali mi ne verjameš tega, kar sem dejal?»

Nana nekako prikima in začne dalje šivati, Jerom jo je pa zrl nepremično, in včasih se ji je zazdelo, da jo hoče še nekaj vprašati.

«Nana», pretrga Jerom molk. «Povej mi, ali se misliš kdaj omožiti?»

Nana se začudi temu vprašanju tako, da spusti iglo in šivanje.

«Kaj ti je, da me to vprašaš?»

«Ali se omožiš kdaj?»

«Tega ne vem, saj ne vem, ali me bode hotel kdo vzeti. Smešno je, da me to vprašaš.»

«Zakaj je smešno?»

Nana se zamisli, zakaj jo to vpraša.

«Nana, čuj, jaz se tudi oženim!»

«Ti? Ti se oženiš?»

«Kmalu se oženim, kmalu. Potreboval bodem gospodinje.»

«In katero misliš vzeti?» vpraša ga Nana prav brez namena.

Jerom zardi in povese oči.

«Nana, saj veš, — — pa — — pa to ti že drugič povem.»

Po teh besedah jo pogleda pomenljivo in odide.

Pogled njegov ji je povedal jasno, da misli njo. Jezila se ni zaradi tega, le ustrašila se je in smilil se ji je še bolj. Tega prej ni vedela, da tudi taki ljudje lahko mislijo na ženitev.

«Oh, ubogi Jerom, oh, siromak!» šepetala si je. «Ženiti se misliš, pa nimaš toliko svojega, kamor bi legel.»

Sedaj ji je bilo žal, da je bila kdaj prijazna ž njim. Ako bi ga bila pustila, sovražil bi jo bil, kakor sovraži druge, in ne bi imel prilike misliti na ženitev. Zgrozila se je, ko je pomislila, kako bode divjal in se rotil, kadar zvé, da se to ne more nikdar zgoditi. Nesrečna je bila v tem hipu Nana, zakaj vest ji je očitala: «Ti si tega kriva!» — Solze ji stopijo v oči in ji kanejo na belo šivanje, srce ji zatriplje nemirno.

«Ne, to se ne more zgoditi.»

Jerom je pa nemiren begal po rebri in premišljal, je-li Nana uganila, kaj ji je hotel reči. Z mislijo o ženitvi se je

zlasti sprijaznil po očetovi smrti, ko je mislil, da je sedaj Trznarjeva domačija njegova.

«Žene ti bode treba», dejal mu je pred dvema dnevoma Čampelj zasmehljivo, hoteč se šaliti ž njim.

Jerom je nekaj časa na tihem pomišljeval in si je dejal na to: «Saj res, oženiti se bode treba.»

In potem je zapustil krčmo in je šel v reber, da je nemoten mislil o tem.

Dolgo ni premišljal in ugibal, ali bi se oženil, ali ne, in katero bi snubil. Saj je videl, da se ljudje ženijo vedno, in izvolil si je ono, katere ni sovražil čisto nič, namreč

Kotarjevo Nano. Zato je bil prišel k njej, toda ni ji mogel takoj vsega razodeti, ampak je samo namignil; tega ni pomislil, da snubi lahko zaman.

— Od tega dné ni pohajal dosti iz doma in po krčmah, ampak je bil pri domu in je nadlegoval mater, naj mu pové, kakšna je oporoška. Izpraševal jo je brez uspeha: trdila je, da ne vé tega. Trznarica je bila v hudih skrbeh. Bala se je osmine po rajnem možu, bala se je trenutka, ko preberó oporoško in zvé njen sin Jerom, da domačija ni nje-

gova, ampak bratova. Dajala je zato Jeromu denarja, da bi lože pil in bi tako pozabil oporoške. Toda zaman je bila ta zvijača. Jerom ni hotel iti nikamor in pameten je bil tako, kakor že dolgo ne.

Notranjska deklica v narodni noši.

(Po fotografiji Rovškovi.)

Za Trznarjem je bila osmina. K maši pridejo domači, sorodbina in sosedje. Molijo v cerkvi in na grobu, kjer se zatem prelijó za pokojnim zadnje očitne solze. Zvonovi zadnjič zapojó mrtvecu in potem nikdar več. Jerom je čakal nestrpljivo konca obredu in se na tihem rotil, ker so ljudje tako nespametni, da klečé okoli groba, in nečejo hiteti domov, kjer jih čaka jed in pijača.

Naposled vstanejo vsi, da se vrnejo na dom: spredaj sosedje in cerkovnik, za njimi sorodbina in zadnjič objokana vdova z otroki. Med sosedi sta bila Kožar in Obločan, ki sta bila pričí pri oporoški in hranita

pismo in pa Hočevski Ljube, ki je pisal oporoško in jo bode sedaj tudi razglasil. Ko pridejo na dom, posedejo okoli dveh staknjenih miz, domači pa prinesó pripravljene kruh in vino na mizo.

«Bog mu daj večni mir in pokoj!» napije Kožar in izpije.

In s tem rekom kroži kozarec okoli mize. Drugi odgovarjajo: «Bog mu daj!» in nekateri še pristavi: «Zaslužil si je.»

Tako pijó in jedó, da ne vedó, zakaj. Šega je taka. Tako so delali njihovi dedje in tako še počnó njihovi otroci.

Gorenjska deklica z narodno pečo. (Po fotografiji Lergetporerjevi.)

Jokajo in — pijó. — Naposled je prišel težko pričakovani trenutek. Vsi umolknejo, Obločan pa položi pismo pred Ljubeja.

«Ná, preberi, da bodo slišali in vedeli, komu je zapisal rajni svoje posestvo! Mi-dva s Kožarjem sva priči, da je bila njegova volja res taka, kakor je zapisano.»

Ljube vzame pisanje in odprè. Vsi upró vanj oči, Trznarica pa obledi in plaho gleda Jeroma, ki je stal za Ljubejem in strmél čez njegove rame, da bi že prej zvedel očetovo voljo.

Ljube začne slovesno:

«Ker ne vem, ali mi dá Bog še kdaj zdravje, jaz, Andrej Hlebec, to-le sporočam, dokler sem še pri popolni zavesti, da bi ne bilo po moji smrti nobenih zmešnjav: 1. Mojo kmetijo v Koritih, št. 27, naj prevzame po moji smrti moj drugorojeni sin, Ambrož Hlebec.»

«Kaj si bral? Čegavo je vse?» zakriči Jerom iznenajen in poseže po pismu.

«Pusti!» zavpije Obločan in ga zagradi za roko, ker se je bal, da ne bi prišla oporoka Jeromu v roke.

«Čegavo je vse, čegavo? Povejte mi!»

«Jerom, Jerom, hodi miren in pameten!» jekne mati.

«Saj si slišal: Ambroževa je hiša in posestvo, ti imaš pa užitek izgovorjen do smrti», razloži mu Kožar.

«Ha, ha, Ambrožu je starec zapisal vse, a ne meni, svojemu prvorojencu, čegar je po božji in človeški pravici. Da bi ga zlodej!» raztogoti se Jerom.

«Ne proklinjaj očeta!» ustavi ga brat. «Očetova volja je bila, da sem jaz gospodar. Toda tudi tebi se ne bode godilo slabo; jesti bodeš imel dovolj in raztrgan ne bodeš hodil.»

«Tako bode!» pritrdita moža.

«Ne bode! Nikdar! Jaz naj živim od miloščine svojega brata? Jaz, najstarejši sin svojega očeta! Ha, ha, zmotil se je stari vrag. Uničiti me ni mogel sam, a mislil je, da me sestrada brat in spravi s sveta.»

«Jerom, ali se ne bojiš Boga?» vikne mati solzna.

«Ali se ga drugi bojite? Ali nisem tudi jaz človek, pa me vendar črtite in preganjate kakor psa?»

«Ne razgrajaj sedaj! Poslušaj, in če nisi zadovoljen, pritoži se! Ljube, beri!» veli Obločan.

«Jerom, lahko si zadovoljen», pravi stara teta.

Ljube čita dalje, Jerom pa škrtá z zobmi in na tihem kolne. Brat Ambrož se je smehljal zadovoljno, in tudi sestra je bila vesela, saj ji je bila zapisana precejšna dota.

Ko Ljube konča in priči potrdita oporoko, zakrohota se Jerom blazno in vzklikne:

«Danes se veselite vi, a potem se bodem jaz. Vse bode moje, vse, in potem vas poženem po svetu, kakor me hočete vi sedaj. Slepárite me s starim lažnivcem vred, toda vem, kje je pravica, in tudi vem, da sem jaz najstarejši.»

«Ne razgrajaj! Pij in molči!» raztogoti se brat.

«Jerom, bodi pameten», prosi ga mati in se mu bliža.

«Proč! Sedaj tudi vas ne poznam. Vsi ste se združili proti meni in bi me radi uničili. Toda ne bode me nikdar, a pomnili me bode vsi! Moja je hiša, in skoro vas z bičem spokam iz nje! Pijte, saj pijete zadnjič v tej hiši!»

Po teh besedah se obrne in gre urno iz hiše.

Mati sklène roke in vzdihne bridko:

«O Bog, odpusti mu in privedi ga na pravo pot!»

Sosedstvo in sorodstvo je bilo nekaj časa osuplo, a kmalu se govorica razvije živahno. Obravnavajo oporoko in ugibljejo, kaj počne sedaj Jerom, ali se bode upiral očetovi volji, ali pa se udal. Sodili so pa, da je ne more ovreči.

Pijó in jedó, dokler je bilo vina in jedi, a potem se razidó, in le malokateri se spomni več rajnega Trznarja, kateremu v spomin so jedli in pili.

IV.

Jerom je bežal po polju. Glasno je govoril sam s seboj, stiskal pesti, proklinjal je pokojnega očeta in se grozil bratu in vsemu svetu. Prepričan je bil iznova, da ga lastni ljudje ne marajo, da ga hočejo spraviti s sveta. Toda Jerom je hotel živeti in uživati.

Ves vznojen prispe v Pusto Drago k Čamplju. V prsih so mu divjale vzbujene strasti, katere je hotel pomiriti; poznal pa ni boljšega tolažila razbrzdanim strastem, kakor omamljivo pijačo.

«Daj vina!» zapové Čamplju, ko stopi v hišo.

«Lej ga! Saj se ti ne mudi takó. Prevroč si še.»

«Prinesi brž, pravim; ako ne, razbijem ti vse!»

«Ej no, sedi, saj ne goriš! — Kaj nisi danes še nič pil? Kaj niste imeli osmine? Zdi se mi, da sem slišal davi neko zvonjenje.»

«Imeli smo osmino, toda jaz nisem pil nič. Pojdi po pijače!»

«Ej no, ohladi se vsaj!» pravi Čampelj lokavo in se mu vsede nasproti. «No, kako je?»

«Kaj te zopet skrbi, duša oderuška?»

«Nič, kaj bi me skrbelo! Saj to je vse jednako. Mislil sem, da si boljše volje in sem te hotel vprašati, kako je z oporoko, ali si — —»

«Prevarili so me», razsrdi se Jerom. «Reci, Čampelj, ali je to prav, ali ni: jaz sem najstarejši, pa je ta zlodej, ki — — — prepisal vse na Ambroža. Da bi ga!»

«Tebi ničesar?» začudi se Čampelj.

«Ničesar! Pa čakaj, vrag, videli bomo, čegavo je vse! Jaz naj beračim pri svojem bratu? Nikdar!»

«Koliko ti je pa vendar zapisal stari?»

«Koliko? Ničesar! Samo jesti do smrti.»

«Malo je.»

«Reci rajši, to ni nič! Prinesi! Sedaj si že zvedel, kar si hotel.»

Krčmar se pa zareži zlobno in si zložno podpre glavo.

«Nimam, Jerom, nimam vina.»

«Ti nimaš vina?» reče Jerom in pogleda ostro, kakor bi mu hotel pregledati dušo. «Zakaj visi smereka od strehe? Reci rajši, da mi ne daš vina.»

«Hi hi hi, Jerom, ti si pa tič! Hotel sem reči, vina nimam — — — vina ne točim na upanje nikomur in tudi tebi ne. Pameten si in veš, da se nimam na kaj zanesti. In če bi jaz točil na upanje — —»

«Kdo pa zahteva na upanje? Zemlje res nimam, a denarja imam več, kakor mi ga je treba za pijačo.»

«Denar imaš? Pokaži! Plačaj naprej!» pravi krčmar nezaupno.

Jerom zaškrtne jezno z zobmi in vrže polni mošnjiček na mizo.

«Prinesi ga bokal!» rekoč položi predenj nekaj denarja.

«O, to pa, to, Jerom, vina pa, kolikor hočeš!» pravi Čampelj vesel in poželjivo pogleduje mošnjiček, preudarjajoč, koliko je v njem denarja, in koliko vina bi smel dati Jeromu brez izgube.

«Ti grda pijavka, če tebe vrag ne bode trgal, tudi nikogar ne bode!» zagrozi se Jerom, ko odide krčmar v klet.

Jerom pije v dolgih požirkih rdečega bovinecane. Nasloni se na mizo in pre-mišlja, kaj bi storil. In čimbolj je pre-mišljal, tembolj je plamtelo sovraštvo v njem, da je klel in se rotil.

«Sedaj bodeš pač moral beračiti, ker nečeš delati», povzame čez nekaj časa krčmar.

«Kaj praviš? Jaz naj beračim? Ti to meni praviš, ti, umazani slepar, ki vodo za vino prodajaš?»

«Moral bodeš, ali se pa za kak grm zlékni in stradaj, dokler ne pogineš!» zavrne krčmar, katerega pa Jeromove besede niso nič razdražile.

«Meni ne bode treba beračiti, niti stradati, zakaj vse bode še moje.»

«Kdo ti bode dal, hi hi hi? Kaj meniš, da je brat na glavo padel?»

«Dal mi bode, dal sam, ali pa ubijem njega in vse, potem bode vse moje.»

«Ti prideš še na vislice. Obesijo te tako resnično, kakor resnično sedaj bovlečana piješ. Jaz ti pravim, ne ubijaj, ako hočeš še travo tlačiti, ako nečeš na vrvi viseti med zemljo in nebom, hihhi! Še meni bi bilo žal po tebi.»

«Ubijem ga, če drugače ne dobim hiše.»

«Ne ubijaj, pravim ti! Ti ne veš, kaj je to. Išči si drugje pravice, ne delaj si je sam!»

«Kje? Kje se dobi pravica? Kako?»

«Jerom, pameten bodi in tiho, pa oporoko ovrzi!» pravi skrivnostno in se ozre okoli sebe, da bi ga kdo ne čul. To je bila pa sama zvijača, saj je vedel, da nima kdo poslušati, ker žena je bila daleč na njivi. Hotel si je s tem pridobiti Jeroma, da bi ga še bolj izžhel.

«Kaj si dejal?»

«Oporoko ovrzi!»

«Ovrzi, ovrzi, ovrzi! Kaj pa je to?»

«Lej ga! Kaj nič ne veš? Kakšen križ imam s teboj, pa se še jeziš nad menoj! Ti pač nisi previden in ne poznaš svojega prijatelja. Poslušaj! Ti pojdi prihodnji tožni dan v sodišče pred sodnika in mu vse razodeni. Povej, da si ti najstarejši in nisi zadovoljen s tako oporoko. Reci, da hočeš imeti hišo in posestvo, kakor ti gre po postavi, in zahtevaj, da se ta oporoka ovrže in druga naredi.»

«Ali bi kaj pomagalo?»

«Seveda bode to pomagalo, če ti pravim. Sodnik je moder mož, ki dela vse po postavi in pravici. On bode tako naredil, kakor bodeš hotel.»

Zvezda upanja iznova zablišči Jeromu.

«Pij, prijatelj, pij!» rekoč mu ponudi polni kozarec, katerega izprazni Čampelj smehljaje.

«Toda ne smeš izdati, da sem ti jaz svetoval!»

«Ne boj se! Tega nihče ne zve. Pijmo, saj pridejo še lepši dnevi, ko bode denarja v izobilju!»

«Ali hočeš še piti?»

«Kajpak! Le nosi in pij, pij, pij!»

In pil je Jerom, pil po navadi, da je vselej v dušku izpraznil kozarec. Pil je tudi Čampelj, navihano se smehljajoč, ker ga je tolažila zavest, da pije plačano vino, da ne pije sebi v škodo. Vino je kmalu pokazalo svojo moč. Jerom je najprvo hripavo krožil staro krájinsko popevko, nato je divjal od jeze in preklinjal svojega pokojnega očeta, preklinjal ves svet, grozil se materi in bratu, nazival je sladko se mu smehljajočega Čamplja jedinega prijatelja in brata ter ga objemal strastno. Ta je pa pridno nosil na mizo in pil, zakaj bilo bi vendar nespametno, ko bi se ne okoristil pri taki priliki.

Doma je pa jokala mati in je prosila sina Ambroža, naj je usmiljen z bolnim bratom, naj mu prizanaša, ker dostikrat ne vé, kaj počne.

«Hudoben je takó», odgovarjal ji je sin. «Delati neče, potuhnil se je, ker se mu takó bolje godi. Pohajkuje brez dela, pa ima vendar vsega zadosti. Delati bode moral.»

Njegova duša je bila navezana na denar in posvetno blago. Že od nekdanj je mrzil brata, ker ni hotel delati in se truditi, ampak je samo jedel in

pil in lahkomišelno tratil denar. Toda dokler je živel oče, ni si upal očitno oporekati, ker je vedel, da ga ima oče rad. Sedaj je postal po očetovi smrti sam gospodar in je takoj pokazal, da se bode pri Trznarju živelo odslej drugače, da bode moral vsakdo delati, kdor bode hotel jesti. Nevoljen je bil na očeta, da je Jeromu zapisal živež do smrti in obleko in še nekaj denarja po vrhu, pa zaradi tega si je vest potolažil, češ, saj bode vendar takó, kakor bodem sam hotel, oče mi ne more več ukazovati.

«Jesti bodeš moral dajati, obleko tudi, da ne bode hodil nag in pa včasih — saj veš, kaj je dejal oče — nekoliko denarja, kadar bode pijače potreben.»

«Saj pravim, zaslužiti si bode moral vse. Za žejnega je pa tudi voda dobra.»

Tako je dejal brat Jeromov, in te besede so globoko užalile ljubeče materino srce. Izprevidela je, da se bode njenemu prvorojencu godilo slabo, ako bode živel samo ob bratovi milosti. Sama mu bode dajala, kolikor bode mogla, toda kaj bode ž njim po njeni smrti? — Njeni duši se razprostre žalostna slika, ki ji je težila duha, kakor môra. Nikakor ni odnehala opominjati

svojega sina, naj se spominja očetovih besed, naj se drži oporoke, naj je usmiljen z blaznim bratom.

Tako je preteklo kakih štirinajst dni brez posebnih izprememb. Le dež je bil nekoliko zmočil zemljo in očistil zrak, da so se okrepčali ljudje in živina, ter je pognalo rastlinstvo krepkeje. Jerom je bil pa še manj doma. Pohajal je okoli in ljudje so kazali za njim rekoč: «Pohajač! Glejte ga, kako blazni!»

Malo jih je bilo, katerim bi se bil smilil in bi ga bili zagovarjali. Vesel je bil, ker je bil pri sodniku opravil dobro. Večkrat se je sedaj glasno smejal, ko je pomislil, da bode skoraj rodna hiša in vse njegovo, kar so mu hoteli zlobni ljudje ukrasti. Često je prišel na Kotarjev vrt in pravil Nani, da se kmalu oženi.

Nana mu ni odgovarjala, nasmehovala se je bridko in pomilovala nesrečnega sovaščana. Bolelo jo je, ko je poslušala zlobne jezike, ki so se zadirali vanj, bolelo jo je posmehovanje mladine, ki se je izpodtikala obenj. In vabila ga je, naj le pride, kadar bode lačen, da se bode že dobilo za želodec to ali ono, ker je čula, da ga brat gleda nevoljno. (Dalje.)

Med valovi življenja.

(Povest. Spisal Dobrávec.)

II.

Anton pl. Videnski, sedaj umirovljeni kapitan in posestnik v Pločah, je tudi po rojstvu Pločan. Nadarjenost, mnogi zavetniki in sreča, kateri ni mogel pač ničesar očitati, spravili so ga izmed vaških otrôk in mu pomagali do izobrazbe. Ni znal samo pomorskih vednostij, bavil se je poleg tega s slikar-

stvom in za zabavo tudi z modroslovjem. Zaradi temeljite strokovne učenosti in spretnosti na morju, kjer se je odlikoval v bitki pri Visu, bil je odlikovan in povzdignjen med plemenitaše.

O mirnem času je bival dalje v primorskem mestu R. Tovariši častniki so čislali odličnega pomorščaka. Med njimi

je imel več iskrenih prijateljev, izmed katerih so sedaj mnogi že umirovljeni. Tudi on sam je primeroma še mlad prosil pokojnine. Postal je nekoliko neokreten, tako je utemeljeval prošnjo; v istini pa mu je že presedalo vojaško življenje.

V svoji rojstveni vasi je sezidal novo domovanje, nakupil nekaj posestva in se naselil. Oženjen je bil malo časa. Soproga mu je povila hčerko, potem pa takoj umrla. V bližnjih častniških rodbinah so celó govorili, da njegov zakon ni bil prav srečen. Odločni in brezobzirni pomorščak ni umel nežne in rahločutne soproge. Tudi žaloval ni za njo več, nego je bila tedaj šega. Prva leta so mu redile in gojile hčerko v hiši ptuje ženske, pozneje jo je imel v odličnih vzgojevališčih — torej zopet pod ptujim nadzorstvom; slednjič jo je dal v znani vojaški penzjonat na Dunaj. Zato se ne smemo čuditi, če sta si oče in hči nekako ptuja in se v marsičem ne strinjata. Tega je kriva njena odgoja. Z očetom se poznata skoro samo po imenu.

Prve dni, ko je prišel ž njo v Ploče, obhodil je vse stare znance v Poljani in sosednjih krajih; saj je imel povsodi po nekaj sošolcev in mladostnih prijateljev. Med temi je bil tudi stari Mlakar, ravnatelj v predilnici. Pri njem se je najprej oglasil, prišedši v Poljano, potem je obiskal še druge veljake.

Nekaj tednov pozneje je bil pl. Videnski sploh znana oseba v bližnji okolici. Vsem je ugajal z uglajenim vedenjem. Kolikor znancev, toliko prijateljev si je pridobil, ker je bil že davno popustil ono nevšečno brezobzirnost, ko ni šlo za njegova «načela». Včasih je bil v družbi celó ljubezniv, da so se ga prav veselili med seboj. Jaromil se je že pripravljaj, da ga o priliki s svojó znano spretnostjo pretiplje, kako mu kaj bije žila «za krotki naš rod, za mili naš dom», kakor je rekal navadno. Mlakar, ki ga je poznal najbolje — saj je bil že večkrat pri njem v Pločah, in Videnski pri Mlakarjevih v Poljani — obžaloval je takoj, da je tako zeló izobraženi mož narodno neodločen. Balant je še dostavil, da so taki radi

vsi oni, ki imajo mnogo denarja. «Der Slovene ist nur ein armer Wicht», «Slovenec je uboga smet», dejal je prepričevalno; «ko pa nekoliko z bogati in si ogleda malo po svetu, postane mu ime Slovenec nevšečno. Prepričan je, da ne velja nič, dokler je Slovenec; če ga pa oblizne nemštvo ali sploh ptujstvo, tedaj se mu zdi, kakor da je že plemenitaš, višja stvar.»

«Tako je, tako!» pritegnili so mu vsi.

Nekega dne je pa Tratnik šel prav nalašč k Mlakarju in ga vprašal, kdo in odkodi je ona gospica, ki biva pri Videnski Luciji v Pločah. Kolikor je vedel, povedal mu je rad in smejal se mu je, zakaj se tako zanima za neznano ptujko. Mnogo pa sam ni vedel o nji, saj človek tako nerad pozveduje rodbinske razmere.

Gospodična Vida, tako so nazivali ptujko, bila je Lucijina šolska tovarišica. Ker je bila jedno leto mlajša nego ona, ostala je tudi jedno leto dalje v penzjonatu. Njen oče, pl. Videnskega tovariš, sobojevnik in prijatelj, izdihnil je dušo isti dan in trenutek, ko je pogreznil slavni Tegetthoff «Italijanskega kralja» v morje. Umirajoči kapitan mu je v zadnjih izdihljajih izročil hčerko. Kdo bi ne izpolnil poslednje želje človeku, ki nas sedaj-le zapusti za vselej!

Vida je bila zavarovana pri nekem zavodu za par tisočakov, a kaj bodo ti za celo življenje? Prvi teden svojih prostih dnij je preživela pri sorodnikih v slovenskih Brdih, kjer je bil njen oče doma, potem je slušala prijazno vabilo prijateljice Lucije in prišla k nji v Ploče.

V tem času so spravile poljanske oženjene in samske ženske na dan novico, da se misli ženiti poštar Balant. Posebnih napak mu ni mogla očitati nobena, le na tem so se izpodtikale nekatere, da je rjav; druge pa tega niti za napako niso štele. Prav na tistem so si šepetale na uho, da si je izbral Panarjevo Olgo «s konca». Zahajal je včasih zvečer v gostilno nasproti njenemu domu, in ljudje so že sklepali — zakon. Koliko prenaglih sklepov je na svetu!

Približala se je zima.

Že dvakrat je pogledal sneg v dolino, toda ostati ni mogel. Mirni, tihi dnevi in pa solnce so ga spravili prav kmalu in do cela. Vinogradnik dela okoli trte, lovec zalezuje divjačino, gospoda trati čas, kakor more.

Pl. Videnski je hotel svojim prijateljem pokazati, kaj ima in kaj zna. Začo je povabil vse na predvečer Lucijinega godú v Ploče k lovski večerji. Tisti dan popoldne je bilo gorko, in Lucija je hodila s prijateljico Vido po vrtu. Mestoma je še cvetla kaka osamela vrtnica, vse drugo je bil pobral sneg in mraz. Le lovor, ta najtrdoživejši sin juga, ni se udal, zima do njega nima moči, ponosno stoji ob vrtni hladnici, živo zelen, kakor po letu.

«Lucija, povej mi no nekoliko, kakšni so nocojšnji gostje! Ti jih že poznaš, praviš, skoro vse. Meni bode ložje občevati ž njimi.»

«Vida, ti si zmerom tako previdna; saj nismo v mestu. Ljudje na deželi v mnogih rečeh niso tako natančni, kakor mestne sitnobe; v mestu treba gledati na vsako besedo in na vsak gumbič pri obleki, tukaj pa se gibljemo prosteje. Toliko sem se že naučila v kratkem času. Pomisli, ko sem šla z očetom prvokrat k Mlakarjevim, ni me nikdo peljal v vsprejemno sobo, kar sama sem tavalala z drugimi; pri Tratniku smo se spoznali v prodajalnici, potem so naju peljali v obednico. Županove hčere so bile silno v zadregi, ko so ugledale mene, vedoč, da sem vzgojena v cesarski prestolnici, one pa niso bile v nobeni šoli, kakor sem zvedela pozneje. Odgojiteljica iz Švice si je ubijala glavo ž njimi celo vrsto let.»

«Torej hočeš reči, da so tukaj sami kmetje?» vpraša Vida.

«O ne! Spoznala bodeš, da so i tu ljudje izobraženi, a manj slepivi nego v mestu.»

«Kakšen je Filip Tratnik? Opiši mi ga nekoliko», prosi Lucija.

«Ljuba Vida, ti hočeš pa vse vedeti. Počakaj večera! Če ti sedaj povem vse, dolgočasila se bodeš prav gotovo. Le potrpi! — Poglejva rajši, kakšno je po vrtu. Danes je tako lepo popoldne.»

Okoli in okoli pahišja je obširen vrt; proti jutru se prostira gosto zasajen park, urejen kakor po mestih. Lične klopice vabijo šetalca, da sede, če tudi ni truden; pogosti kipi lepšajo goščavo, da ni jednolična; kamenje, zloženo v piramide, po katerih se je porasel mah z raznovrstnimi drugimi zajedavci, priča o razumu in vkusu gospodarjevem. Tu se družita naravna in umetelna lepota, raznovrstnost in jednoličnost.

Deklici sta se ustavili za vilo na prijazni višavi, zrla na kresniški samostan in stari podrti grad poleg njega. Vas Kresnik — zgodovinarji trdé, da ima od nekodi celo mestne pravice — je oddaljena od Ploč dobrih dvajset minut. Ž vshodne strani je skoro ni videti, ker jo zakrivajo razvaline imenovanega gradú. Na pol podrti stolpi z ozkimi okni, skozi katere so nekdanj streljali na sovražnika, majhne luknje iz podzemeljskih jam, kamor so grajščaki zapirali neposlušne, včasih tudi nedolžne tlačane, vzbujajo v človeku tako temne misli, kakor so temne one zidine, — priče o minljivosti in propadu človeške moči. Le spomin živi še med ljudstvom, neizbrisni spomin o dobrih, pa tudi o slabih grajščakah, gospodarjih kresniških. Oni so minili, a narod ni izginil . . .

«Glej no, Lucija, kako lep prizor! Kdaj ga nariševa? Pomisli: grad v sredini, od severa one le skrivljene topoli, na jugu samostanski vrt, v ozadju oni le vinorodni holmi! Ko ozelení priroda, to bo krasno! Tvoj oče je res umen, da si je izbral za domovanje tako lepe kraje, sezidal hišo tako ugodno.»

Lucija pregleda predmete, katere ji je bila v naglici omenila Vida in reče:

«Ali ne vidiš, da pride na sliki prav v ospredje onale podrti hiša nad cesto? Če tudi je v naravi tako, na sliki se ne podaje. — Kako veliko poslopje je bilo pač nekdanj tam! Zakaj neki je propalo? Vida, meni so taki predmeti zanimivi, to so mi žive povesti, a za v sliko, kakor si mi jo opisala, povem ti, niso.»

«Pa res!» popravi Vida. «Ta podrtina bi kazila soglasje. A, da ne zabim, Lucija, ti se baviš tudi s pripovedovalno

umetnostjo, morda si celo pesnica, realistinja? Kdo bi si mislil?» draži jo prijateljica.

«To sicer ne, dasi so temeljni zakoni umetnosti splošni», opravičuje se skoro ta, ko vidi, da ji hoče Vida nagajati. Tudi v šoli se jima je dostikrat tako godilo kakor danes. Lucija, že od nekdaj mirna in trezna, ni rada trpela — včasih tudi neumestnih — šal in dovtipov živahne in lahkomišelnje Vide. Nemalokrat sta se sprli za to, kar pa nikakor ni kazilo prijateljstva. Solnce sije po dežju in nevihti mnogo lepše nego je sijalo poprej.

Že vnanjost obeh gospodičin nam kaže različna značaja: Lucija, plemenito vznesene postave, vitka kakor jelka, kostanjevo-temnih las in ljubeznivih temnih očij, kjer bi videl vsak čas vso njeno dušo; Vida pa, kodrasta rmenolaska z živimi modrimi očmi, je kazala v kljub svoji polti bolj nemirni južni značaj.

Približal se je večer.

V Ploče se je prvi pripeljal poljanski župan Letar, visok in osivel v svojem dostojanstvu. Videnski sam ga je peljal v bogato opravljeni salon in tam ostal ž njim toliko časa, da je prišla Lucija. Potem pridrdra kočija iz Kresnika. Iz nje stopita gospoda župnik in kapelan. Župnik je že postaren mož. Le nerad je sprejel vabilo, a ker je to prvokrat, mislil si je, bodi. Bil je one vrste gospod (ime — če povem ali ne), ki poznajo svet iz dolgoletne izkušnje v vseh temeljih društvenega življenja in živé po trdnih pravilih. Drugačen je kapelan, Ivan Krajec. On je živahen družabnik, dober pevec, rad posluša dober svét in tudi sam rad svetuje, če le more. Sošolci ga imajo za moža, ki ni zastoj gladil šolskih klopj. Beseda mu je krepka in pero ostro. Marsikdo se je že poskusil ž njim, a še vsak jo je odbrusil prazen. On zna teoretične nauke izvrstno — kot najboljši vrtnar cvetice — presajati na potrebna mesta. Ravnokar došli voz je pripeljal Tratnika, poslednja pa sta prišla oba Mlakarja, oče in sin.

Lična obednica je bila skoro zasedena.

Prvo napitnico je govoril župan Letar pretrgano in nekoliko jecljaje svojemu

staremu prijatelju in novemu sosedu pl. Videnskemu. Vsakdo, ki je poznal župana, vedel je, da so mu napitnice strašna pokora; toda slučaj je vselej nanesel tako, da je moral napivati tu in tam, kot župan največkrat celo prvi. Z uglajeno besedo in pravo hrvaško zgovornostjo se je zahvalil hišni gospodar. Mogočni klic «živela» je pa donel po dvorani, ko je Ivan Mlakar mlajši napil Luciji, nocojšnji slavljenki. Trčila je ž njim in ga pogledala hvaležno. Seveda, dobro se ji je zdelo, a reči ni smela drugega, kakor nekaj besed. O Ivanu Mlakarju se tako rada pogovarja z Vido, o njem tako rada misli.

Zopet je napil Videnski sam, sedaj pa vsem navzočim gostom, osobito duhovnikoma. Župnik se mu je zahvalil kratko, toda iskreno; potem se je začela bolj zaupljiva prosta zabava.

Gostje so občudovali res izbrane slike v obednici, pl. Videnski je vedel o vsaki povedati posebno zgodovino. Pokazal je tudi nekaj svojih slik. Nisi pač videl na njih mnogo več samostojnosti, kakor osnovo in pa teženje po skrajni istinitosti. Pozneje se je sukal pogovor le ob umetnosti. Gospodar je vedel povedati prav veliko o slovečih slikah, katere je videl po svetu. Poznal je tudi dobro razne slikarske šole. V tem res ni bil novinec.

Ivan Mlakar je potem opomnil, kako lepo svrha ima umetnost: blažiti in ugajati; seveda treba umeti njen namen. Umetnost se ne dá uprezati v kakoršen koli voz.

«To je dognana stvar», reče pl. Videnski. «Namen umetnega izdelka je umetnost sama.»

Krajec je bil nezadovoljen s tem pojasnilom. «Oprostite», oglasi se takoj, «nobena reč ne more biti sama sebi namen, še manj delo človeških rok.»

«Gospod kapelan, prosim, oprostite in častita družba oprôsti, da smo zašli v tak razgovor. Če jaz kaj slikam ali rišem, delam to zaradi umetnosti same, ker me zabava. Prav zato služim umetnosti in jo popolnujem s svojim učenjem. To delamo vsi nehoté, saj je svrha človeku, da se popolnjuje.»

Hoja na véliko piramido. (Po fotografiji.)

«Vrlo, dobro! Torej priznate sami to, kar sem rekel, da umetnost ni sama sebi namen? Tudi jaz priznavam, da umetnost blaži in popolnjuje človeka, hkrati slavi tudi Boga stvarnika: nikakor pa ni umetnost kak samostojen bog, kateremu bi služili zaradi njega samega.»

«Jaz vam ne ugovarjam. Ali pomislite, da jo hočejo mnogi devati v sužnost raznih ozirov, n. pr. npravnosti, koristi itd. Umetnost treba ljubiti zaradi nje same.»

Krajec je spoznal, da bi ne prišla nikamor v takem razgovoru, zato je obrnil besedo na drugo stran.

Letarju se je bilo začelo zdehati. Pogovor mu je bil preučen in premalen-kosten hkrati. Drugi se niso hoteli mešati v govorjenje, saj se tudi ni spodobilo, da bi se morda še kdo drugi oglasil in povedal misel, ki bi nasprotovala gospodarjevim nazorom. Mlakar, Tratnik in obe gospodični skoro niso slišali omenjenih učenih razlogov, šalili so se med seboj in zabavali z dobrimi in slabimi dovtipi. Ko se je polegel prepir na drugem koncu mize, povabil je oče Mlakarjev goste, da bi katero zapeli, češ, s tem se bode vse poravnalo.

«Dobro, dobro!» odmeva z raznih strani.

«Gospica Lucija, prosimo, da bi šli h klavirju!» dé Ivan Mlakar.

Tudi oče je želel, da bi kaj zaigrala.

Res je sedla, in kakor misel so ji skakali drobni prsti po tipkah, odmevali so pa polni akordi neke težavne skladbe.

«Kakšno narodno, narodno!» želi gospod župnik, in drugi mu pritrdé.

Lahko, kakor se gibljejo jezerski valovi, povédla je spretna igralka poslušalce v pesmico: ‚Po jezeru.‘ Lucija je pela in vsi so pomagali, seveda tako, kakoršen je bil komu pevski dar.

Filip Tratnik ni bil pevec. V tem času se je pogovarjal z Vido in popraševal marsikaj. Tudi ona ni pomišljala dosti, da se vidita danes šele prvič. Saj je družba tako vesela. Ko je Lucija doigrala, sedla je zopet h gostom. Pogovor se je pletel zopet ob umetnosti, a sedaj o glasbeni. Končal se je tako kot prvi, različno le v tem, da

je Videnski rekel: Umetnost je — kakor splošni napredek, mednarodna.

«Kaj je pa potem narodnost?» vpraša Ivan, že naprej sluteč vsebino odgovora.

«Narodnost je zadnji znak našega stoletja, brezumen prepir o dozdevnih pravicah, katerih narod največkrat niti imel ni. To pač ni pametno. Narodnost požira najboljše moči iz nas in nikakor ne vodi do sreče.»

Sedaj sta nasprotovala oba, Ivan Mlakar in Krajec.

Nazadnje je trdil pl. Videnski, da je glavni temelj narodni sreči zdrav razum in pa — denar.

Nikdo mu ni pritrdil, nikdo mu ni več ugovarjal. Duhovnika sta se odpravljala za odhod, ostala družba se je zabavala še dalje. Tovarniški ravnatelj Mlakar in župan Letar sta ves večer obdelovala poljanske občinske stvari; iz pogovora ju je vzdramil šele kapitanov klic k «taroku». Tudi potem sta še kdaj vtaknila glave in ugibala o nekem vodnjaku in potrebni državni podpori.

Prilika je nanescila, da sta bili deklici sami v postranski sobi. Tedaj reče Vida:

«Ni napačen človek ta Tratnik.»

«Veseli me, da ti ugaja. To je dober začetek», reče Lucija pomenljivo.

«Do zakona, meniš?» seže ji prijateljica v besedo in smeje se zbeži h gostom, ki so se odpravljali domov.

Lepo je svetil mesec, ko je sedel na voz Tratnik. Ivan ga je spremil do voza. Zadnja sta odhajala, Ivanov oče pa je še pozdravljajl kapitana v veži.

«Dobro si se zabaval, Filip. Sedaj poznaš Vido. Kako se ti zdi?» vpraša Mlakar.

«Kaj? Lepa je in morda tudi dobra, a — lahka», odgovori mu ta prosto-dušno.

«Pa ne, da bi hotel reči kaj, ker ni bogata?»

«I—i—i, kaj pa, no! — Lahko noč! Srečno vozita za menoj!» To rekši je pognal iskrega vranca, in ker je voz ropotal, ni slišal, da se je prav tisti hip zaprlo nad njim okno, kjer ga je poslušala — Vida.

Péča.

Prálo deklè je péčo bélo,
Pečo je pralo, tiho délo:

Pèri se, pèri, péčica, rada,
Père te skrbno déklica mlada,
V praznik na glavi te bode imela,
Bábica bode od srami rudela.
Bábica naša rékla je časi,
Da pogospôščene mé smo tu v vasi —:
«Ginejo stare lepe navade,
Krive pa vé ste, déklice mlade!
Péče vse bolj gubé se med nami,

Sama gospôščina srca vam mami,
Gizde s pometom zdé se vam mične,
Nemške samé ste vé gospodične!
Čakaj, le čakaj: v praznik pred mašo
V péči se vstópim pred babico našo;
Babica ustne bode nabrala,
Jaz pa se bodem glasno nasmejala.

Pèri se, pèri, péčica bela,
Déklica bodem na glavo te déla,
Vé naj, le vé naj bábica naša,
Srce slovensko da v nas ne ugaša!

A. C. Slavin.

Ingov pir.

(Epična pesem. — Speval Bogdan Vened.)

(Konec.)

Kaj mi vspenjaš glavo belo,
Ingogradec, k nebu smelo?
Kaj ti polje znad temena
Prapor širni prek ramena?
Kaj sencè ti vije venec,
Vesninih darov prvenec?
Kaj žari ti lice krasno,
In leskeče čelo jasno?
Kaj v nasmehljaj usta ziblješ
In naprsni šopek zgiblješ?
Kaj z radostjo te navdaja
In s sladkostjo te napaja?
Kaj te je danès razvnelo?
Kaj te je tako ogrelo?
Ali Vesna, božja deva,
Ki miline rajske seva?
Ali solnček svetlopolti,
Ki nebesa z zlatom žolti?
Ali zélana zemljica,
Ki cvetoča kaže lica? —
Niti zélana zemljica,
Ki cvetoča kaže lica,
Niti solnček svetlopolti,
Ki nebesa z zlatom žolti,
Niti Vesna, božja deva,
Ki miline rajske seva,
Te z radostjo ne navdaja,
Te s sladkostjo ne napaja:
Radostí te množ nešteta,
Ki privrela k tebi vneta
Tam z ravnic zelene Save,
Tam z goric deroče Drave,

Od srebrnopene Soče,
Od Murice bistrotóče.
Prosto vspenjaj glavo belo,
Ingogradec, k nebu smelo!
Prosto polji ti s temena
Prapor širni prek ramena!
Prosto vij sencè ti venec,
Vesninih darov prvenec!
Prosto usta v sméhljaj ziblji
In naprsni šopek zgiblji!
Dičnih velmož in boljarjev,
Vernih kmetov in ratarjev
Voji, množice neštete
Spejo v krilo ti v posete,
Koje knez je tvoj povabil, —
Ki navade ni pozabil, —
Vesni v slavo pir pirovat,
Praznik križu v čast praznovat.
Ráduj se mi, Ingogradec,
Ingogradec, krasni mladec:
Takega zrl nisi dneva,
Kar te solnčna luč obseva,
Kar na rtu se ponašaš,
V blesku grade vse prekašaš,
Kar si slavnih orlov gnezdo
In sosedo gledaš zvezdo.
Ráduj se mi, Ingogradec,
Ingogradec, krasni mladec!
Saj sprejel si v svoje krilo
Slavnih gostov množno silo,
Dičnih velmož in boljarjev,
Vernih kmetov in ratarjev,

Ki privreli so ti v gosti
 Tvoje se navžit sladkosti.
 Ráduj se mi, Ingogradec,
 Ingogradec, krasni mladec,
 Pak zahvali rojenice,
 Dobre deve, ti sodnice,
 Ki to čast ti naklonile,
 V rojstva dan ti prisodile.
 Ráduj se mi, Ingogradec,
 Ingogradec, krasni mladec:
 Ráduje se i tvoj kneže,
 Ingo kneže, gostom streže:
 Vitka rast krasí odelo
 Čipkasto mu, lepo belo;
 Glavo venča venec dičen,
 Venec dičen, bujnoličen;
 Gostom hleb pa sol daruje,
 Sprejemnice beseduje:
 «Zdravi, dični mi boljarji!
 Zdravi, verni mi ratarji!
 V Ingogradci ponositem,
 V Korotanu kamenitem!
 Slava, da ste se odzvali,
 Semkaj pod moj krov se zbrali
 Tam z ravnic zelene Save,
 Tam z goríc deroče Drave,
 Od srebrnopené Soče,
 Od Murice bistrotóče!
 Zdravi, dični mi boljarji!
 Zdravi, verni mi ratarji!
 Vesni v slavo pir pirujmo,
 Praznik križu v čast praznujmo!
 V vekovito svoje zdravlje,
 V vekovito svoje slavlje!»
 Pravi, mahne z roko kneže,
 Ingo kneže, gostom streže,
 In odgane se zavesa —
 «Čudo, divo, raj, nebesa!»
 Vzkliknejo strmeči gosti,
 Zró, pijó z očmi sladkosti,
 Ali sèn je to iz raja,
 Ki jih mami in opaja?
 Ali bajka je le divna,
 Ki resnici je protivna?
 Ali Vesna rajsko-zala
 Raj je sèm pričarovala?
 Kar strmijo zbrani gosti,
 Zró, pijó z očmi sladkosti.
 Krasen hram se njim leskeče,
 Nedoslíšen šum šepeče,
 Vse gori, plamtí in diše,
 Vse razkošje rajsko piše,
 Vse milino mehko veje,
 Vse tako prijetno greje,

Vse prešinja blesk svetila,
 Vse ovija vonj kadila.
 Prav, kakor cvetlična trata
 Se iskri oprava zlata;
 Cvet za cvetom iz-nje klije
 In ljubó in jásno sije;
 Stene z zlatom obložene,
 Z zlatim cvetjem okrašene;
 Vrsta miz po sredi teče:
 Kaj o njih mi gost poreče!
 Čaše čiste so zlatnine,
 Sklede svetle srebrnine;
 Vrče vije cvetje bujno,
 Čaše peni vince rujno,
 In izbrana vsa jedila
 Vónjava so in obila . . .
 Kar molčé strmijo gosti,
 Zró, pijó z očmi sladkosti.
 Ali ni hram res čaroben,
 Raju višnjemu podoben?
 Kaj pa pravi Ingo kneže,
 Ingo kneže, gostom streže?
 «Kaj strmite mi, boljarji?
 Kaj strmite mi, ratarji?
 Vam velja le-ta lepota,
 Vam velja le-ta divota.
 Vesna cvetna pir piruje,
 Cerkev praznik nam praznuje,
 Ko iz groba Kristus vstaja
 In življenje nam pomlaja.
 Praznik ta i mi slavímo,
 Bratovski se pogostímo
 V čast in slavo slavni zmagi,
 Vesne zmagi nad sovragi!
 Ker pa lepa je navada,
 Kojim sveti križ je nada:
 S križem započeti delo,
 S križem znamovati čelo:
 Vsak zamúj se z znakom križa,
 Predno se dvorani bliža!»
 Ingo te besede pravi,
 S križem pak Boga pozdravi.
 Kmečko ljudstvo se prekriža
 In korak dvorani bliža.
 A poglej boljare mrke,
 Kako sučejo si brke,
 Drug se z drugom spogleduje,
 Kneza meri célo ptuje.
 Ker boljar storiti neče,
 Ingo kneže jezno reče:
 «Glej mi, glej, boljare mrke,
 Kako sučejo si brke!
 Drug se z drugom spogleduje,
 Mene meri célo ptuje.

Hej, ratarji, vi vstopite,
Gostje dragi mi bodite!
Velmože pustim pred hramom,
Naj gosté se z revo, s sramom!>
Ingo reče, kmetom migne,
Vsa takoj se truma dvigne,
Velmože pusti pred hramom,
Naj gosté se z revo, s sramom.

To hrumi mi gradec beli,
Ingogradec, preveseli!
Veselijo v zemskem raji,
V zlatem hramu se rataji.
Kaj bi s hrumom ne hrumeli
Oratarji preveseli!
Saj pijó dnes iz zlatnine
In jedó iz srebrnine.
Vince sladko jim pijača,
Jelo pak jim je pogača.
Danes niso več ratarji,
Danes dični so boljarji.
Ali rajajo rataji
V zlatem hramu, v zemskem raji!
Kmetom Ingo kneže dvori.
Hrum vesel se v hramu ori.

A glej velmože pred hramom,
Ki gosté se z revo, s sramom!
To sedé z očesom gnevnim
Pred obedom pičlim, revnim!
Jezne vpirajo poglede
V vrče ilnate in sklede.
Žejo kislica gasi jim,
Lakot črni kruh teši jim.
Sram rudi jim lice mračno,
Čelo zgiblje srd oblačno.
Kmetič se jim posmehuje,
Ingo se iz njih norčuje:
«Hej, boljarji, slavni gosti,
Slastne uživajte sladkosti?»
Velmožje rekó srdito
In glasé se ponosito:
«Svarog prosti ti grehoto,
Da nam delaš to sramoto,
Da bolj čislaš kočé borne
Ko palače svetlozorne!»
Kaj jim pravi Ingo kneže,
Ingo kneže, kmetom streže?
«Borne kočé so čistejše
Ko palače najsvetlejše:
Kmetje so se mi krstili,
V krstni vodi se umili,
Kmetje so se mi oprali,
V krstni vodi se kopali,

V čistost so se mi odeli
Ko golobci snežnobeli.
Ker je kmetu čista duša,
Prav zato moj hram okuša.
Trdovratni vi pogani,
Neoprani, črni vrani:
Duša vam je vsa smrdljiva
In vsa gnila in črviva.
Gnusna mi ne bo nesnaga
Prestopila hramu praga;
Dokler krst vas ne omije.
Proč od čiste te gostije,
Proč spred mojega obličja,
Tega hrama lepoticja!
Stojte kakor psi pred hramom,
Glodajte kosti mi s sramom!>

Arnon škof sedaj mi vstane
Pa nagovori pogane:
«Velmožje, boljarji, čujte
In zvesto mi pozorujte
In pretehtajte vse v glavi,
Kar vam Arnon biskup pravi:
Kratki dnevi so zelenja,
Kratki dnevi so življenja.
Vpomlad nam drevo požene,
S krasnim lišpom se odene,
Raste, raste bujno, krasno
In cvetè prelepo, jasno.
Ali pomlad nam odkima,
Pride nam jesen in zima,
Z zimo pribučé vetrovi
In pritisnejo mrazovi,
In oropajo drevesa
In oklatijo peresa.
Prav tako je človek tudi:
Ovete, raste, pak se zgrudi.
Kmalu nam bo svet pustiti
Ter na oni svet oditi.
Tam nam bo življenje večno,
Ali bo pa tudi srečno?
Kaj bo potlej onstran smrti?
Dve sta cesti nam odprti:
Jedna pelje v krilo raja,
Druga v peklo, v žrelo zmaja.
To vam rečem, to vam pravim,
Svojo glavo vam zastavim:
Kakor vam je danes tukaj,
Prav tako vam bo ondukaj,
Če ne boste se krstili,
V krstni vodi se omili.
Bog krščanski, Bog jedini,
Ki vse vlada na višini,
Kterega vi ne častite,
Ampak kolnete, rotite,

Njega sodil bo, pogubil,
 Kdor Boga ni tukaj ljubil.
 Vzel ne bo vas v krilo raja,
 Pahnil vas bo v žrelo zmaja.
 Velmožje, boljarji, čujte
 In zvesto mi pozorujte:
 Dajte, dajte se krstiti,
 V krstni vodi se omiti,
 Pa sproščeni boste zmaja
 In deležni boste raja,
 In sladkosti čiste, bajne
 In radosti večnotrajne.
 Tam so lepše vam gostije,
 Ta naj se pred njimi skrije!
 V izobilji vse miline,
 V izobilji vse dobrine.
 Kar le zmisli vaša duša,
 Vse, vse lahko tam okuša.
 Velmožje, boljarji, čujte
 In besedam tem verujte:
 Arnon biskup se ne laže,
 On resnico živo kaže.»

Velmožje zró pomno pred-se,
 Vidno s src jim taja led se.
 Kakor sapice pomladnje
 Stró zemljici spona zadnje,
 Arnova stopí beseda
 Srčne jim vezi iz leda.
 Spred oči jim pada mrena,
 Dušo zgrabi moč ognjena.
 Velmožje tekó k vodici,
 K čisti vodi studenčnici,
 Voda pere jim telesa,
 Dušo perejo nebesa.
 Biskup Arnon jih krščuje,

Ingo kneže jim kumuje.
 Krščence pa v hram odvede
 In jim pravi te besede:
 «Zdravi, verni mi boljarji,
 Zdravi, verni mi ratarji!
 Zmago lepo smo dobili,
 V veri jedni se združili.
 In sedaj vkup pir pirujmo,
 Praznik križu v čast praznujmo
 V vekovito svoje zdravlje,
 V vekovito svoje slavlje.
 Poljubite se, boljarji,
 S kmeti, hlapci in ratarji!
 Bratovski se poljubite,
 Bratovski se objemite:
 Bratje ste sedaj po duhu,
 Bodite si i po sluhu!
 Ves svet vedi, da boljarji
 So prijatelji z ratarji.»
 Ingo reče, Ingo pravi,
 Kar želi, boljar napravi:
 On poljublja mu ratarja,
 Kmet objema spet boljarja.
 Skupaj potlej se gostijo,
 Lepi praznik vkup slavijo
 V vekovito svoje zdravlje,
 V vekovito svoje slavlje.

Slava tebi, Ingo kneže,
 Ingo kneže, Kristov streže!
 Ti si narodov ljubljeneč,
 Ti nebeški si gojenec!
 Slavno zmago si pridobil,
 Nejevero si vgonobil.
 Naj se tebi pesen glasi,
 Naj te hvalijo vsi časi!

O tiskanih slikah.

(Spisal dr. Fr. L.)

II. Bakrorez in jeklorez.

Četudi znajo dandanes v les vrezavati jako Jepe slike, vendar niso izmed tiskanih slik najlepše. Les je krhek in prav drobno se ne dá obdelovati. Zato so se že zgodaj lotili druge snovi, v katero se vrezavali podobe: bakra in pozneje tudi jekla. Rdečkasti baker je vsakomu znan. Če poskušaš črtati na

bakreni ploči, vidiš, da je mehka, pa tudi trdna in stanovitna hkrati. Najtanjšo črtico zarežeš v baker brez težave; črtico zarišeš poleg črtice, globoko ali le površno, kakor hočeš. Zato je baker za vrezavanje slik mnogo boljši kakor les, mnogo stanovitnejši in popolnejši.

Tudi jeklo se dá obdelovati tako, kakor baker: z drobnim bodalom ali z

močno iglo režeš razne brazde in tako narediš sliko. Tudi je pri jeklu jako pripravno to, da se dá omehčati in zopet utrditi. Ko je mehko, vrežeš vanje sliko, potem se utrdi, in podoba je posebno trpežna. Vendar ni jeklo nikakor tako dobra tvarina za vrezavanje, kakor baker, ker je krhko in dokaj trdo; rada se ga loti rja, ako ni spravljeno prav skrbno.

Že v starih časih so rezali podobe v bakrene ploče in posode in sploh v

kovinske izdelke, kakor zlasti Etruščani. Vendar jih niso delali za tisek, ampak le za olepšavo. Šele v 15. stoletju (1452) je menda neki zlatar iz Florencije, Maso Finiguerra, napravil na pločo podobo Marijino, potem pa jo odtisnil na papir. Tako je iznašel tiskanje z bakrenimi pločami. Toda Nemci trdé, da imajo še starejše bakroreze in so torej preje poznali to umetelnost. Tu se ne vtikamo v to pravdo, priznavamo pa radi, da so delali Nemci že zgo-

daj lepe in mnogoštevilne bakroreze. Ti so se hitro razširjali, ker so jih ljudje radi kupovali zaradi nizke cene. Med drugimi se je tudi v bakrorezih odlikoval slikar Alb. Dürer. Na Laškem je pa Marcantonio Raimondi rezal v baker Rafaelove risbe in slike; na Nizozemskem je sloveč Luka iz Lugdana, pa tudi Hendrik Goltzius (konec 16. stoletja). Rubens je dal svoje slike rezati v baker in njegovi bakrorezci so znameniti; na ta

način so ljudje kmalu spoznali dela velikega slikarja. Sploh so tedaj radi prirejali bakroreze po lepih slikah. Jednako imajo tudi Francozi imenitne bakrorezce, kakoršni so n. pr. R. Nanteuil, A. Masson, G. Audran.

Izprva so rezali v baker umetniki sami, in taki bakrorezci so najznamenitejši; pozneje pa se je razvila ta umetelnost samostojno. Gojili so jo pri vseh omikanih narodih tako obilno, da ne

morem imenovati tudi ne najboljših bakrorezcev iz poznejših in sedanjih časov. Dandanes se pečajo s tem delom večinoma celi zavodi, ki imajo svoje umetnike. To je deloma ugodno, ker skrbi vsak zavod, da ponuja le lepa dela občinstvu, deloma pa tudi neugodno, ker se posamezni bakrorezci ne trudijo za toliko popolnost, če delajo v zavodih, kakor če bi delali za svoje ime in na svojo roko.

Jeklorez se je razvil začetkom našega stoletja. Charles

Heath je rabil leta 1820. za svojo rezbo omehčano jeklo, in drugi rezci so se kmalu poprijeli te tvarine za ploče. Posebno tedaj rabijo radi jeklo za rezanje, kadar hočejo napraviti veliko odtiskov. Toda nikdar niso imeli jeklorezi tolike veljave in cene, kakor bakrorezci.

Kakor je treba na lesenih pločah rezati in dolbsti, tako tudi na bakrenih, da se napravijo rezanke ali tiskalice. A delo je vendar mnogo drugačno pri

Sv. oče Leon XIII. na nosilnem prestolu.

(Po fotografiji.)

lesorezih kakor bakrorezih. Lesorezec izreže vse tiste dele in kose, kateri so v tiskani sliki beli, one pa pusti, kateri primejo in odtisnejo barvo. Bakrorezec pa bi ravnal nespametno, ko bi posnemal lesorezca: potratil bi veliko bakra, ki je draga kovina, pa le težko bi toliko izrezal iz ploč, kolikor je treba. Zaradi tega dela prav narobe: izdolbe namreč one črte in točke, ki bodo v sliki barvane, one pa pusti, ki so v sliki bele. To mu koristi jako mnogo. Na ta način reže in dolbe prav tako, kakor bi risal: kar je v risbi debelo, naredi on na ploči široko, kar naj je tanko, izreže on jako drobno. Reže tudi lahko ali le plitvo ali pa globlje. Rabi razna orodja, zlasti pa dolbilo ali dletce in igle. Imeti mora seveda spretno, lahno, pa močno roko, da se mu ne upira dletce. Kdor prav umeva rezanje, rabi svoje orodje čudovito točno. Nekateri bakrorezi so izdelani do najdrobnejših črtic in pičic tako natančno, da le težko vse opaziš s prostim očesom. Saj mora tudi bakrorezec pogostoma s povekševalnikom gledati svoje delo.

V baker se reže drugače kakor v les, pa tudi tiska se z bakrenimi tiskalicami drugače kakor z lesenimi. Ko je bakrorez zvršen, tedaj je treba najprej poskusiti, je-li vse prav narejeno, ali ne. Naredi se prvi odtisek za poskušnjo. Namaže se rezanka z mehko barvo, navadno s črno, in sicer jako krepko, da vleze barvilo tudi v najmanjše brazdice in jamice. Najbolje se dá to narediti z roko samo, z dlanjo. Na to se drgne polahkoma s čisto blazinico po ploči tako dolgo, da se vzame s površine vsa barva in da ostane le v brazdicah in jamicah. Sedaj pa se dene v tiskalnico: položi se namreč na pravo stran ploče dober, nekoliko namočen papir, ki mora biti mehak in vendar trden. Na to se še spodaj in zgoraj naloži več plastij papirja, ali kakega sukna, če ni takih plastij že na valjarju. Tiskalnica mora biti narejena popolnoma trdno in jako močno. Dva valjarja sta urejena drug nad drugim tako, da teče med njima lahko bakrena ploča s papirji in še z drugo pločo, ki je za podlago. Valjarja

pritisneta prav krepko papir na bakreno pločo; mehki papir se udá, kjer se more, in tako se ga prime barvilo iz dolbin na ploči. Prvi vtisek je narejen. Seveda ni ta vtisek najboljši. Bakrorezec sedaj vidi, kaj je treba popraviti, kaj dostaviti, pa tudi izgladiti ali izbrisati. Potem se začne pravo tiskanje, ki se mora goditi skrbno in natančno. Nikakor ne gre tako hitro od rok, kakor tiskanje knjig, pa tudi ne tako zanesljivo ali varno. Z dobre in globoke ploče se dá odtisniti k večjemu kakih 1500 odtiskov. Izmed teh so prvi še nekoliko trdi, poznejši so najboljše, a ko je šlo par stotin odtiskov iz tiskalice, obrablja se ploča čim dalje bolj. Naposled izginejo najplitvejše brazdice in za njimi druge. Rezanka ni več za rabo, treba jo je globlje zarezati. Ko je zopet obdelana in popravljena, dadó se napraviti zopet odtiski.

Spretni tiskarji znajo tudi tako tiskati, da pusté nekaj barvila na površini. Tako dobi slika nekako splošno barvo, ali kakor pravijo, neki «ton», ki se ji prilaga jako dobro. Dadó se bakrorezi barvati, kakor tudi lesorezi; dobé se take podobice svetnikov večkrat na prodaj.

Kakor bakrorezi, tako se tiskajo tudi jeklorezi, samo mnogo več odtiskov se napravi ž njimi, kakor z onimi. Pri jekloreznih pločah je še nekaj drugega ugodnega. Ako namreč na trdo jekleno pločo z vrezano sliko pritisneš z veliko močjo med dvema valjarjema drugo mehko železno pločo, vtisne se podoba (seveda narobe) na to pločo. Če to pločo utrdiš in vtisneš na tretjo mehko železno pločo, dobil si novo jeklorezno pločo, popolnoma slično izvorni ploči. Tako se dadó jeklene ploče jako pomnožiti, torej se tudi najrajše rabijo tam, kjer je treba prav veliko enakih odtiskov, namreč pri bankovcih. Na bankovcu si bralec lahko ogleda za vzgled razne črte, risbo, svetlobo in temoto. Odkar je znana galvanoplastika, delajo prav lepo in natančno tudi po bakroreznih izvirnih pločah nove, in tako se bakrorez nikakor ne dá prekositi svojemu tekmeču — jeklorezu.

Težko je razložiti, kako se loči po zunanjem licu bakrorezna podoba od

jeklorezne. Mnogokrat je to natisneno pod podobo; v drobnih črkah je namreč natisnjen umetnik, ki je prvi narisal podobo na baker ali jeklo, na drugi strani pa rezar, ki jo je vrezal v kovino. Če pa ni nič natisnjeno, sodiš nekoliko po tem-le znamenju: Jeklorezi so narejeni večinoma bolj drobno, v neizrekljivo tankih črticah in pa v pravilnih potezah. Zlasti ozračje je zvršeno tako pravilno in drobno, da se takoj spozna delo s strojem. Roka sama ne more tako delati. V jeklo se narejajo drobnejše črte nego v baker. Da so male podobice svetnikov, ki se prodajajo v neizmernem številu med ljudmi, vrezane v jeklo in ne v baker, to, mislim, je izprevidel že sam čitatelj.

Na kakšen način da dela risar, kadar riše na bakrorez, po katerih načinih se ločijo bakrorezi med seboj, to je preobširno za našo razpravo. Govorili bomo o tem ob drugi priliki, kadar bomo pisali o risanju.

Bakro- in jekloris.

Bakrorez in jeklorez se narejata s pravim rezanjem ali dolbenjem. Da tako delo ni lahko, ni treba šele praviti. Kako lahko zanese roko drugam, kakor je treba. Da se ogne izdelovalec tej težavi, pomaga si po drugi poti. Že davno so delali risbe v kovino s posebno tekočino, ki se zajeda vanjo, in so rabili v ta namen zlasti tako zvano ločnico ali solitarjevo kislino. Nekoliko vodena ločnica razjeda baker polagoma. Misli si, čitatelj, da si namazal bakreno gladko pločo z voskom čez in čez. Na to vzameš iglo in rišeš v voskovo tenko plast tisto sliko, ki bi jo rad vrezal v baker. Risati pa moraš tako globoko, da prediraš vosek in segaš do bakra. Ob robu cele ploče pa narediš potem voščeno, za palec visoko steno, da se vidi ploča kakor posoda. Sedaj lahko vliješ nanjo kisline skoro za palec visoko. Kislina stoji na ploči, a do bakra sega le tam, kjer si zarisal črte ali naredil točke, sploh, kjer je vosek izstrgan. Na prostih mestih se vjedava kislina in nareja v bakru črte in vse drugo, kar je v vosek narisano.

Kjer pa pokriva pločo vosek ali druga jednaka tvarina, tam ostane površina popolnoma čista in gladka. Če hočeš narediti na nekaterih mestih globlje črte, treba, da razjeda ondi kislina dalje; kjer pa zadostujejo plitve črtice, tam je dovolj, da razjeda kislina kakih pet minut. Tako dela kislina namestu rezala. Ker se kislina vjeda, zato je tako delo neko vjedanje, ali kakor bi smeli tudi reči, vžiganje: delavec namreč vžge podobo s tekočino v baker. Težko je dati temu delu pravo slovensko ime. Mislim pa, da naredimo boljše ime za to delo iz 'risanja', ker treba risati ali vrisavati, nego iz 'vjedanja'. Zato bodi temu delu ime leso- in jekloris; Nemeec imenuje to z latinsko besedo «Radierung».

Čitatelj razvidi lahko, da je to delo mnogo lažje nego vrezavanje. Toda umetniku napravlja rado marsikatero nepriliko. Kislina se neče vjedati kar naravnost tam, kjer si zarisal, ampak rada zajeda nekoliko širje. Da to zabraniš, treba naliti kisline dokaj visoko, vsaj za slab palec; tedaj se vjeda prav lepo in skoro naravnost v globino. Ako si pa vlil le malo tekočine, potem razjeda preveč na široko, in risbo ti lahko še pokonča. Vendar, delaj kakor hočeš, nikdar niso izjedene črte tako lepe, gladke in ravne, kakor izrezane. Kislina nareja razne praske in zobce, kar bi sliko jako kazilo. Zato je treba največkrat po izjedelih mestih rezati in gladiti z dolbilom, da je odtisek popolnoma lep in pravilen.

Albrecht Dürer je pri Nemcih prvi rabil tako izjedanje v bakru. Pozneje so je rabili še vedno, vsaj v ta namen, da so narejali načrt risbe v baker ali jeklo. In dandanes izjedavajo v vseh bakroreznicah. Za jeklo pa je solitarna kislina preostra. Zato rabijo druge kemijske zmesi, da se slika vje v jeklo. Navaden ogledovalec pač ne vé, kdaj je risba vrezana, kdaj pa vžgana v bakreno pločo.

Sedaj izpregovorimo še besedo o umetniški vrednosti ali ceni bakro- in jeklorezov. Kdor je prijatelj umetnosti, ta vé, da imajo znameniti bakrorezi jako veliko ceno. Prodajajo jih po sto

in več goldinarjev.¹⁾ V resnici je v nekaterih bakrorezih toliko lepote, toliko umetnosti, da jim rad priznaš prvenstvo med vsemi drugimi tiskanimi slikami. Ni je malenkosti, ki bi je ne znal izraziti bakrorezec, pa tudi vsako posebnost ti zadene. Celo s slikarjem se poskuša in tako suče rezalo, da izrazi meso, obleko, zlasti lase, potem svetlobo, senco skoro natančneje, kakor slikar. Zato imajo tudi preprosti ljudje radi bakrorezne podobe, n. pr. svetnikov, pokrajin, stavb. V prid umetnosti treba le želeti, da bi se bakrorezne slike čim dalje bolj razširjale, torej tudi, da bi jih občinstvo kupovalo prav pogostoma. V slikarskih razstavah ali galerijah nahajaš skoro povsodi poleg slikanih podob tudi bakroreze.

V listih se ne dadó rabiti bakrorezi deloma, ker bi izvirne slike bile jako drage, deloma, ker bi jih bilo treba prilagati le kot posebne, samostojne slike, deloma, ker se izdelujejo le počasi in

¹⁾ Neki bakrorez z letnico 1451 in znamenjem P so prodali na dražbi za 3.950 tolarjev; neki bakrorez Rembrandtov so prodali leta 1867. za 11.800 gld.; drug Rembrandtov bakrorez l. 1883. celó za 15.100 gld.

v omejenem številu. Pač pa narejajo v novejšem času natančne posnetke po bakroreznih podobah na cink in te tiskajo kakor lesoreze. Tudi naš list je objavil že letos take posnetke, n. pr. na str. 1, 9, 97, 147; tu lahko ogledujejo čitatelji značaj dobrih bakrorezov.

Ne morem končati tega spisa, da ne bi se spomnil moža - domačina, ki je mnogo, čudovito mnogo storil v tej stroki. To je — naš Valvazor. Koliko bakroreznih slik je v njegovem delu! O teh bi imel dovolj pisati obširen spis. Valvazorju je snedlo izdelovanje in tiskanje bakrorezov vse njegovo imetje. Imel je velikansko zbirko bakrorezov, katere je kupil po njegovi smrti zagrebški kapitel. Čitali smo prav pred kratkim, da cenijo zagrebško zbirko 50.000 gld. in da jo namerjajo prodati. O da bi ponudil kak bogataš to vsoto in kupil zbirko! Sramota je za kranjsko deželo, da ni ohranila tega zaklada. Naša kranjska hranilnica, ki se bogati z denarjem cele dežele, imela bi lepo priliko, storiti kaj za deželo in njeno čast, ter izbrisati ž nje stari madež. O da bi ta želja ne bila samo na papirju!

(Dalje.)

Na jutrovem.

(Potopisne in narodopisne črtice. — Spisal dr. Fr. L.)

Dandanes nihče več ne dvomi, da so piramide velikanski kraljevi grobovi. Zato je prav nepotrebno razkladati, kaj so različni učenjaki o piramidah mislili in pisali. Stari Egipčani so imeli veliko skrb za mrličé; umno so jih mazilili in shranjevali tako previdno, da so se mnoga taka trupla — mumije — ohranila do današnjega dné. Pri starih Egipčanih so imeli kralji vso oblast, pa tudi skoro božanstveno čast. Ni čudno, da so jo hoteli imeti tudi po smrti — vsaj nekateri — in hoteli biti nedotakljivi

in nepremagljivi. Zato so zidali take grobove, katerih zares niso premagala štiri tisočletja.

One tri piramide, pri katerih se mudimo sedaj, so izmed vseh drugih največje, pa tudi najstarejše. Zidali so jih trije kralji: prvo — največjo — kralj Hufu ali Heops, drugo Hefrên, tretjo kralj Menkerâ. Živeli so v davnih časih; o Heopsu n. pr. pišejo, da je vladal okoli 3700. l. pred Kristusom, vendar o teh številkah sedaj še ne govorim. Zanimivo je, kar piše stari pisatelj

Herodot¹⁾ o piramidah že 500 let pred Kristusom. On pravi, da je sezidal največjo piramido Heops, ki je pa bil silovit in hudoben kralj. Dal je zapreti vse templje, nihče ni smel darovati bogovom; a naložil je ljudstvu zidanje piramide. Veliko število je moralo trgati kamen v arabskem gorovju, drugi so ga obdelovali, nekateri vozili do Nila, potem čez Nil do libijske puščave. Deset let so potrebovali, da so naredili cesto za prevažanje. Za delo je bilo treba 100.000 ljudij, ki so se menjali vsake tri mesece; piramido so delali dvajset let.

Kdor si ogleda te zidane orjake, ne čudi se prav nič temu poročilu. Umeva pa tudi lahko, da je bilo ljudstvo nad takim kraljem nevoljno in ga je proklinjalo. Kako so dovažali kamene in jih nakladali drugega vrh drugega, to se deloma dá sklepati, deloma povzeti iz omenjenega poročila. Za prevažanje kamenov je bilo treba podstavljati valjarje, da so po njih tekli. To je pač šlo še dosti lahko. Toda dvigati kamene v tako višavo, to ni bila igrača. Navadno mislijo, da so zidali tem večjo piramido, čim dalje je živel kralj. Vsako leto namreč je za jedno plast povečal piramido. Izprva si je dal napraviti grob, na okrog obložen in zavarovan s kameni v podobi piramide; drugo leto si je dal piramido obložiti okrog in okrog z enakimi kameni, tretje leto prav tako, in tako je šlo vsako leto: piramida je rasla v višavo in širjavo. Akotudi so nekatere piramide res zidali na tak način, vendar si upam trditi, da Heopsova ali največja ni zidana od leta do leta in ni rasla tako, da bi jo bili povečevali z dokladanjem. Tako zidanje se ne vjema s sestavo njeno. Ne morem umeti, zakaj je narejeno vse po določenem načrtu, zakaj so pustili na severni

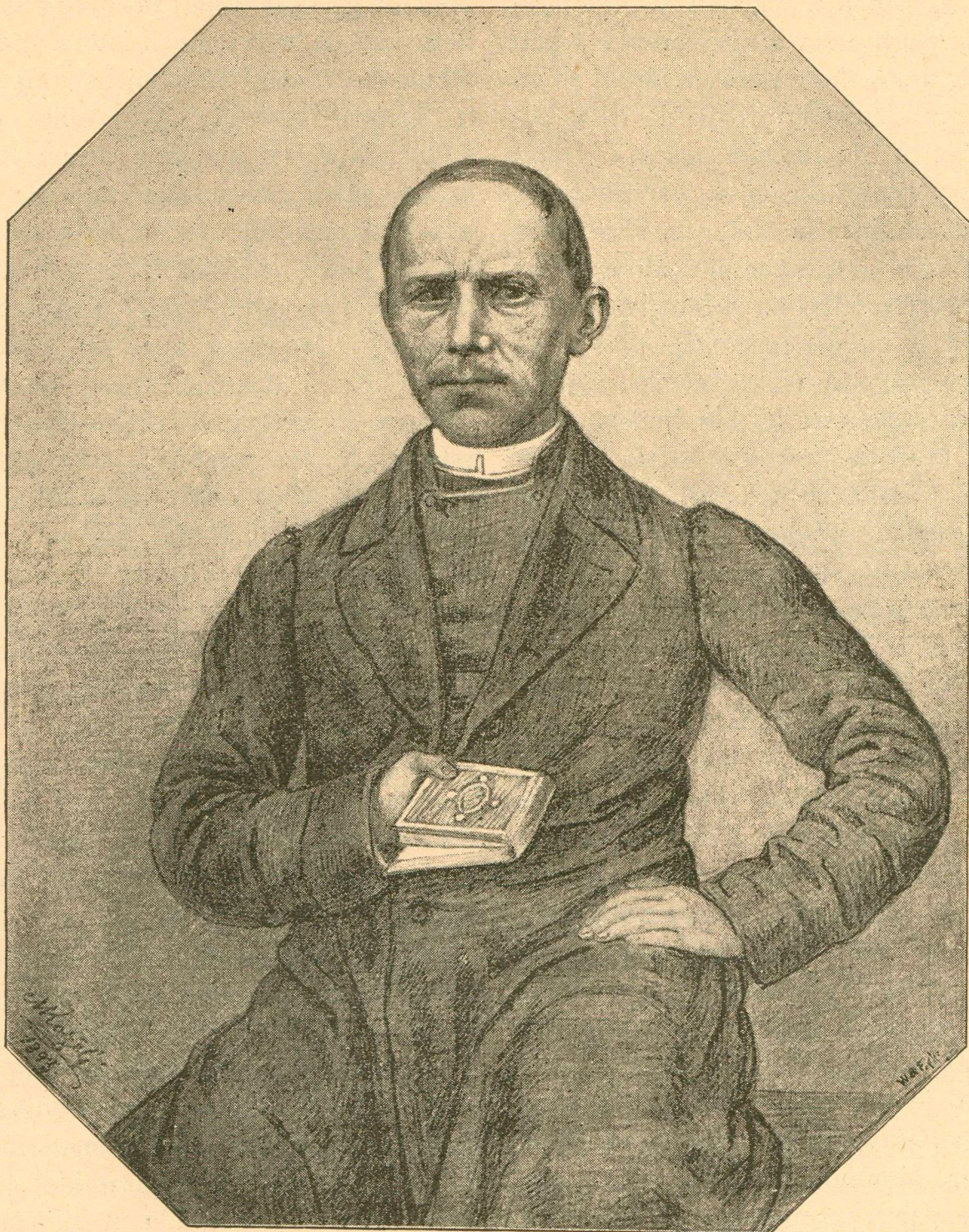
strani kakih 12 m visoko vhod v piramido, zakaj so napravili notranje hodnike in prazne prostore. Ko bi bil kralj dodajal vsako leto jedno plast kamenja, moral bi biti vhod s hodnikom in grobom vred prav spodaj pri tleh, kar se ne vjema z istino. Zdi se mi najumevnejše, da je mislil kralj takoj iz početka sezidati tako veliko piramido, kakor jo je sezidal v resnici. Ko bi vsakdo mislil samo na smrt in le vsako leto dodal prejšnjemu delu kaj novega, ne bi nihče dovršil takega večjega dela. Zato razlagamo zidanje najprimerneje tako, kakor se nam zdi najložje. Napravili so določen načrt, postavili podlago in potem zidali kvišku sklad vrh sklada. Do piramide je bil narejen prerov, da se je lahko spuščala v dno piramide voda iz Nila. Zato so pustili nekoliko praznega prostora. Prazni prostori so tudi nekako v sredi piramide, kjer je bil grob kraljev in kraljičin. Jednako so tudi že izprva bili narejeni hodniki do teh dvoran. Kako bi bili vse to uredili, če bi ne bilo takoj izprva natančnega načrta? Tudi se mi zdi neverjetno, da bi bili rabili tako velikanske kamene, ko bi ne bili hoteli zidati velikanske stavbe.

Prav verjetna se mi zdi misel nekega pisatelja, da piramide niso samo grobovi, ampak ob enem svetišča. V Indiji se neki nahajajo še vedno templji v podobi piramid. Tudi je bil pred vsako piramido majhen tempelj, kamor so hodili molit, namesto v piramido samo. V piramido samo seveda ni bilo lahko priti.

Da je velika piramida znotraj nekoliko votla, to so vedeli že stari, in Herodot piše o tem. A polagoma so bili pozabili, kje je pravi vhod. Ni treba skoro posebej omenjati, da so vhod zadelali, ko je bila dovršena piramida.

¹⁾ II. 124, 125, 127.

Toda že stari zmagovalci so se lotili teh čudnih spomenikov in so skoro gotovo upali, da dobé v njih zakladov, n. pr. Perzijani in pozneje Arabci. V dveh večjih piramidah so bile rakve že odprte, ko so do njih prišli evropski preiskovalci. Herodot omenja, da ima velika piramida notranje prazne prostore,

Ivan Pucher. (Po Pucherjevi fotografiji narisal M. Koželj.)

pravi pa, da takih nimata srednja in mala. A preiskovanje je pokazalo, da imajo vse tri vhode in pa notranje praznine. Pri manjših dveh so prodrli v notranjščino

z veliko težavo, pa le v najmanjši so našli rakev z ostanki kralja Menkere.

Ni lahko priti v notranjščino velike piramide. Izprva se gre po nizkem rovu

nekoliko navzdol, potem pa dolgo časa navkreber. Zlasti ta pot je težavna v začetku, kjer se gre v stran od prvotne in prave poti po ovinku. Prvotno pot do kraljeve rakve so namreč zidarji zadelali z močnim kamenom, zato so naredili preiskovalci drugo pot, po kateri se pride do mogočnega hodišča in potem do prave grobne votline, zidane iz granita. Ta votlina ni popolnoma sredi piramide in je nad 10 m dolga, nad 5 m pa široka in visoka. Ob zapadni steni stoji granitna rakev, kot kako korito, brez lepoticja. Tu je počivalo truplo mogočnega kralja Hufu-a. Sedaj ni o njem sledú. Pod to dvorano je druga dvorana, v kateri je bila mumija kraljičina. Do nje treba iti po nižjem tesnem hodniku. Tudi ta je iz granita, a čisto prazna.

Umeva se samo ob sebi, da ne moreš iti v te votline brez vodnika in luči. Oboje preskrbé z neukrotljivim usiljevanjem krepki domači Beduvini, katerih je todi na izbiro.

Potnika jako mika, da gre tudi na piramido. Videl sem moške in ženske, katere so vlekli Beduvini za obe roki od kamena do kamena. Treba se je tem ljudem čisto prepustiti, zakaj sam pač ne moreš plezati, še manj pa skakati. ker so posamezni kameni po meter visoki. Mene ni mikalo mučiti se po skalah. Rekli so mi v Kajiri, da me bodo potem več dnij roke bolele. Mislím, da bi jih ne bili izpulili, in težav se tudi nisem bal: mikalo me pa ni zato, ker se mi ni zdelo prav nič posebnega stati na vrhu piramide. Morebiti mé bode bolj mikalo drugič, če jo zopet obiščem. (Dalje.)

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Izza mladih let. *Pesmi Frana Gestrina. Celje 1893. Založil dr. Josip Furlan. Tiskal Dragotin Hribar.* Str. 116. Cena nevez. zvezku 80 kr., vez. 1 gld. 30 kr. (Dobiva se samo pri A. Zagorjanu, knjigarju v Ljubljani.) — Pesnika je sitno ocenjati. Ako ga v obče hvališ, tedaj še gre; ako ga v obče grajaš, čujejo se klici: razlôži, dokaži! Ako pa posamezne pesmi pre-rešetaš, menijo, da nisi pokazal pesnika v celoti, da si bil malenkosten. Najbolje se je držati obeh potij.

V zbirki, katero smo dobili nedavno v roke, brali smo največ ljubezenskih pesmij. To čustvo ljubezni je tolikanj prepeto, da zanima naše razpaseno srce samó, ako mu pesnik podá nov obraz, izvoren izraz. To je Fran Gestrin storil sem in tje. Na strani 9 se umetelno poigrava z jezikom, na mnogih mestih nam uga-jajo nenadna nasprotja, na str. 25 nas prevzema mili refrén, na str. 61 je položaj res izvoren. A mnogo je pesmij, ki nam v izbranih besedah ne povedo drugega, nego da je njih oče nesrečen ali zaljubljen: str. 10, 11, 18, 22, 26, 28, 53. Ne vem, zakaj bi morale pesnikove razmere zanimati vsakoga. Čudno se mi vidi, da se nekaterim zaljubljenim pevcem zdi vsak še takó

neznatén dogodek, ki se tiče njih ljubezni, dobra snov za pesem. Ako ne zavlada skoro v mladih pesnikih več moštva, mora postati poezija gola igrača sentimentalnih sanjačev.

Sicer pa ljubezen našega pesnika ni napravila name pravega vtiska, ni našla sočutnega odmeva. Kakó tudi? Zdaj se šeta njegov angelj v mestnem drevoredu (str. 16), zdaj biva na ravni (str. 18), zdaj cvete v daljni gorski vasi (str. 20). In on sam ji je včasih iskreno udan, kmalu toži, da se mu ohlaja čustvo ljubezni, da je minula ljubezen in ostal samo spomin. Njegová izvoljenka je danes zvesta, jutri nezvesta. Vem, da so pesmi zajete iz raznih let, vem, da je naše srcé nestalno, izpremenljivo, a nekoliko jednote in doslednosti vladaj vendarle i v najmanjši zbirki. Kakó naj sicer spoznamo pesnikovo glavo in srcé? In pesnik pravega imena ni, kdor ne more svojim lirskim pesmim postaviti na čelo Gregorčičevega uvoda:

... A kdor pregleda té,
Spozna mu glavo in srcé.

Kako jasno izražena, dosledno označena je Prešernova ljubezen, bodi že kakoršna koli! Pesnik naj bi svoje pesmi vsaj umneje vsprejnil. Tako pa prebravši njegovo zbirko ne vem, ali je še udan, ali ni več, ali še veruje kaki ženi, ali nobeni, ali se mu mrtva ljubezen še kdaj

povrne, ali je na vek zagrebel vse nade, skratka: ne vem nič. In to mehko vzdihanje, to nejasno koprnenje, vedno preminjanje čustev in mislij, to nemo zatapljanje v prošle čase, kako bi nas tolažilo, dvigalo, budilo v srcu sožalje?

Ozrimo se na pesmi posamez! Pri prvi ne pogrešam drugega, nego ‚motto‘: post mortem nulla voluptas. Sicer pa je dal pesnik svojim epikurejskim nazorom duška tudi na str. 72 v gazeli. Str. 4. Vetrec sploh nikdar ne greje, zato primera ni povsem vspešna. Str. 6. Pesnik pravi, da med samostanskimi zidovi otožni mrtveci živé, on pa je našel uzorno ljubezen ob dekletu, ki živeč le njemu mrè (str. 15). Kako sijajna antiteza dveh najkrepjih oksimorov! Nisem mogel, da ne bi ‚ugibal, kdo huje trpi, ali živeči mrtveci ali mróci živci‘. Str. 8. Kakó da se je iz viharne burje izcimila kar z lepega mira sapa čista? Str. 10. «Najkrasnejši čudes» bi rad poznal. Tudi v preslavljanju miljenk ‚est modus‘. Str. 21, 37, 60. Često govori pesnik o svojem ‚angelju‘. Nam se zdi ta primera omedlna. Str. 60. V zadnji kitici je pač smela želja izražena. Tak angelj bi bil slab tolažnik ob zadnji uri! Str. 83. Vsaj misel je stara, če nič drugega. Porabil jo je Aškerc, samo duhovitejše, lepše. Str. 80. ‚Kje noči so...‘ Da, bile so to noči duha, katerih nikar ne želimo nazaj!

Sploh je pesnik tako razdvojen, bolan, da v jednomer mrè teman, vzdihva umirajoč, bridko joče in to največ zaradi ‚stoliste rože‘. Žal, da je pesnik toliko svojih dobrih močij posvetil ljubezni, ko vendar

Na zemlji ni je, v raji ni
Žené, ki bi ostala zvesta.

Rekel sem: dobrih močij. Te se tudi v zbirki pojavljajo. Gotovo je nekaj lepih mislij, zdravih nazorov, lepo in zdravo izraženih. Všeč so nam pesmi: Sneg, Čemu, O mraku, Na sveti večer, V hladnici, Pri narodnih pevcih, Na samostanskem vrtu, Na Gosposvetskem polji, Bratom Čehom, Kdo vé.

Odlikujejo se med drugimi epske pesmi in mimo vseh turobno-milo zveneča zadnja pesem: Zadnji brat.

Kar se tiče oblike, rečemo toliko: V svoje stihe je izlil pesnik mnogo ognja in življenja, nekatere pesmi so polne vzleta. Jezik je v obče lep, izbran (časih še preveč), tudi dokaj pravilen. Čudno je to, da rabi za svojivnimi zamki na dveh ali treh mestih nedoločno obliko pridevnika, ki spada k istemu samostalniku. Tudi na str. 88 bi morala stati določna oblika: jekleni.

Na nekaterih krajih se beró stih trdo, ker stojé prirodno-dolgi zlogi v tezi. Moške rime so mnogokrat malo čiste in krepke. Naglas ni povsodi organski. Zoperno je čuti sem in tje one stereotipne obrabljene pridevke, kakor krásán, temán, zorán. Tudi obsežni ‚uzoren‘ je na str. 71 suh in prazen.

Upam, da nisem delal pesniku krivice.

Anton Medved.

Stanley in njegovo potovanje po Afriki. V Ljubljani. Tiskali in založili J. Blasnik nasledniki. 1892. 12°. Str. 122. Cena 20 kr. — Sicer si je težko izbrati zanimivejšo

tvarino, kakor je tvarina te knjižice, tudi jo odložiš le nerad, kadar si se vtopil v branje: toda težko je tudi najti v novejšem našem slovstvu knjižico, ki bi bila pisana v taki mešanici, kakor je ta. Jezikovna oblika je — da rečemo kratko — po nekaterih mestih preveč nemarna. Povsodi se vidi, da je delo, pisateljsko in tiskarsko, izvršeno le prehitro. Tvarina je razrejena dobro, pripovedovanje je umno, mikavno, da bi lahko delalo čast slovenskemu delu, ko bi bilo izvirno. Najmanj umevamo, zakaj je v knjižici toliko hrvaških besedij in izrazov. Ali se ne bode izpodtikal nad njimi vsak slovenski bralec, kakor sem se nevoljno izpodtikal sam? Zato je treba odločno zaklicati: Kdor piše, naj tudi zna in hoče pravilno pisati! Če ne, utegnemo zagaziti na čudna pota in si napraviti slovstveno brozgo, nikar narodnega slovstva. Pišite vendar gladko slovenščino, ne take, kakoršna je v tej knjižici, n. pr. na str. 88 ali na str. 113 in drugodi. Za vzgled le nekaj malega: «Prešlo je bilo že več dni, odkar je Stanley odpotoval iz Monjanga, prešel je šest rokavov reke, silo pritokov in barjev, prevalil je celo silo strmih gorá, ki se drže druga druge, kakor valovi na morji... Vsi so bili zdvojeni, dva dni že so se zanašali, da hočejo prispeti k cilju, ali vedno se jim je odmikal.» Nekdaj so nakladali Titani goro na goro, ko so se borili z bogovi, no, Stanley ni storil mnogo manj: prevalil je celo silo strmih gorá, kakor n. pr. prevalim kamen s kraja v kraj, ko mi je napoti.

Založniki naj ne sprejmejo in ne dadó tiskati vsake stvari, ki se jim ponudi, zlasti ne, če neče pisatelj ali prestavljalec z imenom na dan.

Škoda, da kazé omenjene maroge to knjižico, ki ima tudi marsikako dobro stran in kateri bi sicer zaradi snovi želeli mnogo čitateljev.

Dr. Fr. L.

Povesti slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo. Zbral in uredil Andrej Kalan, urednik «Domoljuba». IV. zvezek. Cena 20 kr. V Ljubljani, 1883. Založilo «Tiskovno društvo». Tisek «Katoliške Tiskarne». Dobiva se v «Katoliški Bukvarni». 12°. Str. 107. — Vseh trinajst povestij je takih, da jih čitaš z veseljem, nobena te ne dolgočasi. To je pač v povestih potrebno, sicer ostaja knjiga v omari. Tudi namen povestim je vsem blažilen, nobene ne prebereš, da bi ne ostalo v spominu — rekel bi — nekako zdravo seme. Če se ne oziramo na nekatere malenkosti, smemo imenovati obliko dobro in lepo. Izrekli smo gledé na slovstveno ceno že to željo, da bi se zaznamovali tudi viri, iz katerih so povzete vsaj nekatere povesti. — Dvomimo ne nič, da se jih bodo veselili mnogi bralci.

Dr. Fr. L.

Angelček otrokom učitelj in prijatelj. Izdal Anton Kržič. VII. zvezek. V Ljubljani, 1893. Samozaložba. Tiskala «Katol. Tiskarna». Dobiva se v «Katol. Bukvarni» v Ljubljani. 8°. Str. 48. Cena 12 kr. — Ta zvezek je v nekaterih stvareh še boljši, nego so prejšnji: spisi so dokaj dovršeni in lepi, beseda lahka, otroška in pristrčna, slike izbrane, vsa knjižica res prikupljiva. Že večkrat sem poudarjal, da so mnogi spisi

v dosedanjih zvezkih lahko za vzgled onemu, ki hoče pisati za otroke.

Dr. Fr. L.

Solnce in senca. Povest. Spisal J. Bedenek. Novo Mesto 1891. Natisnil in založil Jan. Krajec. Narodne biblioteke 39. snopič. Cena 15 kr. — Slovenski mladenič, Drobnjavov Tomaž, snubi slovensko dekle, Mačinovo Marijano, to je predmet povesti. Pisatelj opisuje naša dva junaka dostojno, včasih celo nekoliko idealno. Vmes omenja razne šege in navade iz kmečkega življenja med Slovenci. Vidi se na živi in podrobni, sem ter tje celó preobširni pisavi, da je pisatelj opisal svoj rojstveni kraj. Novo, pa hvale vredno je, da je gosp. Bedenek poskusil v tej povesti poljudno razpravljati znanstvena vprašanja. Zato je podučni del jako bogat. Kar je dobrega, hvali, kar je slabega, graja v raznovrstnih oblikah, od tod je tej povesti tudi ime: Solnce in senca. Pisatelj sicer rabi za poduk pesniške oblike, s čimer je povest pridobila mnogo, vendar bi mislil, da bi se dal nauk o tej ali drugi reči večkrat povedati krajše, zlasti v prislovcih in vzgledih.

Jezik je domač, kakor v drugih spisih našega pisatelja. Nekoliko slovniških napak bodi na račun stavcem.

Knjižica je pripravna za odraslo slovensko mladež.

Dr. J. J.

Zakoni in naredbe o davčnih olajšavah ter o državni podpori za vinorodne kraje, koder je trtna uš. V Ljubljani 1892. Založil in izdal deželni odbor kranjski. Tisek J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani. 8°. Str. 16. Opozarjamo na to zbirko zakonov one, katerim je lahko v prid.

HRVAŠKO SLOVSTVO.

Knjige «Maticе Hrvatske» za 1. 1892.

Pod Nehajem. Pripovjest iz senjskoga života. Napisao Vjenceslav Novak. Stranij 193. Cena 75 novč. — V tej povesti je senjsko življenje dokaj dobro opisano. Povest se godi v dobi, ko so se Senjani borili za odpravo vojaške oblasti. Senjani so porabili vsako najmanjšo priliko, da so dali duška silni mržnji z vzklikom: «Doli s sabljo!» Vojaški oblastniki so brezobzirno in svojevóljno porabljali svojo

oblast, dražili meščane ob vsaki priliki in jih potem kaznjevali strogo, ako se je kateri količak uprl. Zaradi tega je bilo tako nasprotstvo med oblastvom in meščanstvom, katero se je razburilo še bolj potem, ko je bila Hrvaški razven Krajine podeljena ustava in so Senjani ostali pod nepriljubljeno vojaško upravo. Posamni obrazi so resnični, le tu in tam se mi zdi, da je bil pisatelj pregostobeseden.

Podgoričan.

Osvit. Slike iz tridesetih godina. Napisao Ksaver Šandor-Gjalski. Str. 351. Cena 1 gld. — Šandor Gjalski je najbolj priljubljen izmed sedaj živečih hrvaških pisateljev. V svojih spisih budi najrajši spomine iz dobe pred tridesetimi — petdesetimi leti. Piše jako realistično, tu in tam precēj pretiruje, zna pa navdušiti čitatelja za minule čase, da skoro nehoté žaluje za njimi. — V tej povesti si je izbral za snov probujanje narodne zavesti hrvaške okoli leta 30. tega stoletja. Takrat nekako so začeli usiljevati Madjari madjarščino v hrvaške urade, da bi izpodrinili državno latinščino ter z jezikom še bolj priklenili Hrvaško k Ogerskemu. To pa nekaterim hrvaškim domoljubom ni bilo všeč, začeli so borbo za latinščino. Takrat se pa pojavi tretja, najmanjša stranka mladih, navdušenih množ, na čelu jim stari grof Janko Drašković. Ti so dvignili narodni prapor in se začeli s čilimi močmi boriti proti madjarščini in latinščini za zaničevano hrvaščino, o kateri so mislili višji stanovi v kraljevini, da je le jezik za proste hrvaške seljake. Teško je bilo premagati vse ovire in podreti predsodke, ki so se jim ustavljali od vseh strani. Mladi, navdušeni možje se pa niso strašili ne truda, ne stroškov; delovali so stanovitno, dokler niso prodrli z narodno idejo.

Iz te snovi je naslikal vrsto krasnih prizorov, katere spaja v celoto ljubezen Ivana Kotromanića do Madlene, žene odličnega madjarona Dumića. Značaji v obče so dobro risani, zlasti pa dr. Ljudevit Gaj, grof Janko Drašković, Kargačević, Hana, Ženika, Tivadar i. dr. Zakaj pisatelj opisuje nedovoljeno ljubovanje Kotromanića in Madlene, tega ne umevamo in mislimo, da bi ne bilo celoti nič na škodo, ako bi bil mesto omožene Madlene risal še neudano devo.

Podgoričan.

Razne stvari.

Naše slike.

«Postaja Rtnek (Ortenek) na dolenski železnici.» Po risbi, katero nam je poslal prijatelj našega lista, priredil je p. G. Zega malo sliko za glavo tej številki. — Sliko Majarjevo je narisal g. Jos. Germ po fotografiji iz prejšnjih let Majarjevih. — Lepo Bernatzovo sliko na str. 201 smo kupili od lastnika «Katholische Warte», ter jo objavljamo v čast kraljici

majnikovi. — O «Žalostni Gori na Dolenjskem» objavimo spisek v prihodnji številki. — Slika na str. 216 je posneta po fotografiji mladega našega fotogr. Davorina Rovška. Imeli smo priliko prepričati se o njegovi spretnosti in želji, da bi še napredoval. — Slike na str. 225, 232 in 240 so narejene po fotografijah, sliko na str. 237 je narisal s posebno prijaznostjo gosp. M. Koželj, slikar v Kamniku, prijatelj Pucherjev.

Slovenski romarji v Rimu.

Dné 10. malega travna se je odpeljalo s posebnim vlakom 225 slovenskih romarjev v večno mesto. Pričakovali smo še mnogo večjega števila, a tudi to je v čast našemu malemu narodu. Dné 14. mal. travna pa so bili pred svetim očetom z drugimi Avstrijci vred. V spomin tega za Slovence častnega romanja bodi naša slika na str. 231: kaže nam sv. očeta Leona XIII. v nosilnici, na kateri so ga tudi tedaj nosili po dvorani. Žal, da se ni dala stvar še bolje uravnati, žal zlasti, da nimamo veljavnih môž, ki bi bili na čelu romarjev, ki bi jim bili pomogli do posebnega zaslišanja in sprejema pri sv. očetu in jih umno vodili po sv. mestu.

Domača fotogr. umetelnost.

Gospod Jos. Armič je priredil tri skupine slovenskih slovstvenikov in veljakov, katere je sestavil največ po fotografičnih ali po risanih portretih. Oblika skupin je mala četvorka, vseh portretov je 65. Kdor pozna težave takega dela, prizna pač rad, da je gosp. Armič pokazal tu veliko spretnost. Izvzemši nedostojno stransko okrasje, hvalimo to delo domače umetelnosti. Vsaka skupina stane 1 gld. 10 kr.

Ivan Pucher, svetlopišec.

(Sestavil dr. Fr. L.)

(Dalje.)

Ker se zanimamo bolj za Pucherjeve znanstvene zasluge, kakor za njegovo življenje, ni se nam treba dolgo muditi pri posameznih postajah njegove zemeljske poti. — Iv. Pucher se je porodil v Kranju dné 26. velikega srpana l. 1814. Ime Pucher je po Gorenjskem znano, lahko je slovenskega vira; pa tudi Nemci so Pucherji. Oče njegov je bil v Kranju dobro znan mož. Hišo je kupil od očeta pokojnega škofa Vidmarja, ki se je tudi v njej rodil. Pozneje se je Vidmarjeva družina preselila na «gmajno». Njegov starejši brat je bil duhovnik in umrl v Naklem. Izmed treh sester je bila posebno sloveča Francika; bila je izvrstna pevka, kateri je celó pokojni J. Grabnar napisal nekoč kratko vezilo v verzih in jo imenoval: «Kranja slavček».

Ivan je bil bistra glavica. V latinskih šolah se je učil, kakor bi se igral. Poslušal je kakega tovariša, ki se je učil, in takoj znal. Mati je posebno želela, da bi bil mašnik, dasi je on bolj želel posvetiti se umetnostim, za katere je gorel. Bil je posvečen v mašnika 31. sušca 1838. leta. Najprej (10. kimovca 1838) so ga poslali za subsidiarja v Leskovec pri Krškem, od tod premestili že 25. prosinca l. 1839. za subsidiarja v Svibno, pa nastavili istega leta v listopadu kot kapelana v Metliki. Z Dolenjskega prestavijo Pucherja 4. svečana l. 1842. v Ljubno na Gorenjskem, od tod pa 7. mal. travna l. 1845.

V pomladnem cvetju. (Po sliki Niczkyjevi.)

za kapelana v Radoljico. A že 21. malega srpana l. 1846. ga pošljejo na Bled (Grad), kjer je imel najdaljšo, pa tudi najprijetnejšo službo. S srcem je, rekel bi, prirastel na ta lepi kraj. Tukaj je slikal, risal in fotografiral. Občeval je s ptujci, ki so se čudili, da so našli tako vsestransko in temeljito znanstveno izobraženega človeka med gorami, moža, ki je s svojim umom segal v fotografiji dalje, nego prvi francoski in angleški veljaki istega časa. Ker je govoril Pucher francosko in angleško. bilo je to za ptujce, kakor tudi zanj, jako ugodno. Ko se je ločil l. 1853. z Bleda (po dekretu z dné 4. mal. travna) in odhajal v Cerklje, zložil je lepo pesem v slovo (natisnjeno menda v Laibacherici). Cerkljani se ga še spominjajo kot umnega, nekoliko čudnega gospoda. Kadar so kaj zidali ali kje slikali, bil je on s svetom in z roko takoj za pomoč. Iz Cerkelj je

bil premeščen dné 9. mal. travna l. 1861. v Smlednik, od tod pa dné 4. kimovca l. 1862. v Kamnik. A že prihodnje leto ga pošljejo 24. kimovca na Dovje, kamor je prišel 29. vinotoka. Tukaj pa je jel bolehati: prehladil se je bil, pa se mu je sušilo grlo. Še jedno leto ni bil tukaj; za smrt bolan je šel 20. rožnika l. 1864. v Kranj k svojim domačinom, pri katerih je tudi umrl dné 7. vel. srpana proti poldnevu, večkrat okrepcan s sv. zakramenti. Kakor pripovedujejo, zapustil je mnogo bakroreznih zbirk in umetnostnih knjig, tudi fotografične priprave, ki so se poizgubile.

(Konec.)

Slovenskim pisateljem in bralcem.

(Dalje.)

Pisava lastnih imen dela nam Slovincem mnogokrat preglavice; zaradi tega je v tej stvari med nami nekoliko zmešnjave. Nekateri se potegujejo za mnoge velike črke, drugi pišejo male, kjer in kolikor morejo. Teh težav ne pozna toliko slovničar, ki zapisuje pravila, kolikor skrben pisatelj v spisih z mnogimi lastnimi imeni. Dober pisatelj se trudi, da bi bralec lahko umel njegov spis. Za ta namen je prav koristno, da ločimo lastna imena s posebnimi ali velikimi črkami od navadnih imen. Vsi Slovani, Germani in Romani pišemo lastna imena z velikimi črkami. Drugače pa je s pridevniki, ki se izvajajo iz lastnih imen. Besedo «Rim» pišejo vsi z veliko črko, nikakor pa ne besede «rimski». Vendar bi se moralo dosledno pisati tudi «rimski» z veliko, kakor pišemo v latinščini in grščini, zakaj tudi pridevnik se ozira na lastno ime, recimo na jednega lastnika. Tu pa tam je lahko dvoumno, če pišemo take pridevnike z malo črko, n. pr. poljanski, graški, novomeški, malovaški itd. A prišlo je v novejših pisavah skoro obče v navado, da pišemo pridevnike z malo začetnico. Prav za prav tudi za lastna imena ni nikakega stvarnega razloga, da bi se z veliko pisati morala. Stara pisava ne pozna nič razločka med malimi in velikimi črkami, ampak ima samo velike (majuskule). Semitski jeziki in drugi pišejo začetek stavka in lastna imena z istimi črkami, kakor vsako drugo besedo. Zlasti pa vé vsakdo, da izgovarja «Rim» prav tako, kakor «rim». Potemtakem je stvar precèj — kakor bi rekli — konvencionalna, nekako iz navade. Prav bi bilo res, da bi v tej rabi odločevala jedino le jasnost in umevnost; vsak pisatelj želi, naj mu slovničarji kažejo pot do lepše in jasnejše pisave, posebno zato, ker pisatelj nima toliko pomočkov za izražanje mislij, kakor jih ima

govornik. Tudi jaz sem hotel nasvetovati nekaj malenkostij gledé na rabo velikih črk, ker mi je to delalo že mnogo sitnostij, dasi sem se dobro zavedal vseh po-ameznih pravil. Če pišem tako, zadenem ob ta pomislek, če pišem drugače, ni mi druga stvar po godu.

V slovstvu pa treba gledati tudi na jedinstvo. Mnogokrat so razlogi «za» kako ravnanje, pa so tudi «proti» njemu. Tu treba, da se domenimo, da ravnamo vsi, čim največ moremo, jednako. In prav za ta namen mi je bilo kakor nalašč, kar piše naš vrli jezikoslovec gosp. p. Stanislav Škrabec na platnicah 3. štev. «Cvetja» t. l.:

(Pišejo se z veliko zač.) ««Lastna imena oseb in družin, narodov, delov sveta, dežel, mest in drugih krajev in njih prebivalcev, morji, rek, potokov in studencev. Tudi od osebnih in družinskih imen izpeljane svojivne pridevnike gre pisati z veliko začetnico («ta suknja je Janezova,» «tô je Janežičeva slovnica»); ne pa pridevnikov, izpeljanih iz drugačnih lastnih imen (torej: azijski, kamuiški itd.)

V lastnih imenih, ki so iz pridevnika in samostavnika, ki sam zase ni lastno ime, rabimo le v prvi besedi veliko začetnico: Gorênja vas, Novò mêtò, Starì tàrg; ako je pa že samostavnik sam lastno ime in se mu pridevnik spred pristavlja le zaradi razločevanja, v tem primeru se pišete obe besedi z velikima začetnicama: Škófja Lóka, Ilirska Bistrìca, Male Lašìce, Vélike Lášìce. Podobno se pišejo tudi krajna imena, sestavljena iz Šànt (kar je iz latinskega *sanctus*) in imena svetnika, ako ste ohranjeni ne nadalje okeršeni obe besedi: Šànt Ja'kob, Šànt Je'rnèj; ako je pa prva nadalje okeršena in morebiti tudi druga kaj drugačna, kaker je sicer, potem se pišete vkup ko ena beseda z eno samo veliko začetno čerko: Šma'rtìn, Šàn-kla'vž, Štvàrja'n, Šànču'ri itd.

Ako se rabi namestu šant domače svéti, gre v krajnih imenih tudi to pisati z veliko začetnico: Sv. Lo'vrenàc, Sv. Lê'nart, Sv. Kri'ž, Sv. Troji'ca. Ako se piše le: sveti Lovrenàc. pomeni to svetnika, ne kraja, ki se po njem imenuje.» — Gospod pisatelj sam pač ne misli, da bi se ne dalo nič ugovarjati njegovim pravilom, toda gledé na našo kolikor toliko določeno in ustanovljeno pisavo se mi zdé ta pravila ne samo trdna, ampak tudi jasna in lahka. Da torej ne bode omahovanja in nejedinství, poprimimo se jih vsi in se ravnajmo po njih dosledno!

Poleg prejšnjega nasveta bodi še nekaj preprostih besedij o naši pisavi.

Večkrat sem slišal in čital, da se je kdo skliceval na staroslovenščino tako-le: «V staroslovenščini se piše tako, torej se mora tudi v novoslovenščini tako pisati.» Taki prijatelji staroslovenščine naj pomislijo, da sedaj nismo več v dôbi staroslovenščine, ampak onega jezika, ki ga govori naš narod sedaj. Staroslovenščina nam v dvomljivih vprašanjih lahko kaže pot, lahko nam pomaga odpraviti napake, a nikar, da bi ji dajali več veljave, kakor sedanji govorici našega naroda. Kaj bi rekli onemu, ki bi hotel laščino, francoščino in druge romanske jezike popravljati po latinščini? Zato treba v tej reči ravnati jako zmerno. Pred dvajsetimi leti so nekaterniki kar siloma rinili nazaj v staroslovenščino, napravili pa so le mnogo zmešnjave. Torej — kar je prav!

Natisek, vtisek. Pred par leti me je dober opazovalec našega pisanja opozoril na napačno pisavo «natis» in «vtis». Korenina je *tisk*. Iz korenine se sicer izbrusi *k* v drugi vrsti: *natisniti* in *vtisniti*, a prikaže se v peti vrsti: *tiščati*, *stiskati*. Potemtakem se je *k* napačno izpustil v omenjenih besedah, in pisati se mora prav: *natisek*, *vtisek*, *pritisek*, *odtisek*. Knjigarji naj torej izdajejo knjige v «drugem natisku», in na naslovni strani knjige naj se čita n. pr.: «Drugi pomnoženi natisek».

Izvršiti, završiti, zvršiti. Hrvatje pišejo «izvršiti» in «završiti». Hrvate smo posnemali mi in uvedli omenjene tri sestavine. Pri glagolu *vršiti* pazimo premalo na njegov pravi pomen, ki je: dokončevati, do *vrha* narejati ali spravljati. Navadno pa nam pomeni *vršiti* in *vršiti se* isto kar: «delati» in «goditi se», kar ni pravo. Potemtakem rabimo le take predloge v sestavinah, ki pomenijo konec ali dokončano dejanje, torej najprej *s*: *zvršiti*. *Izvršiti* bi bil nepotreben, ko bi prav umevali pojem glagola *vršiti*. Neprimerno pa je pisati «završiti», ker *za* ima nekoliko drugačen pomen, kakor dokončati dejanje. Oni, ki je pisal prvi «završiti», mislil je pač pisati *savršiti* = *zvršiti*. Pišimo torej: *zvršiti* in *dovršiti*.

Poduk in pouk. Nekdaj smo pisali samo «poduk» in «podučiti». Pred kakimi desetimi leti so začeli pisati «pouk», češ, «podučiti» je narejen po nemškem ‚*unterweisen*‘, ‚*unterrichten*‘. Res, pisali smo kar z večine «pouk», da bi nam ne očitali nevednosti. Vendar sem vedno dvomil, ali je «pouk» res boljši in pravilnejši kakor «poduk». Mislim, da je narobe. Če je narejen «poduk» po ‚*unterweisen*‘, narejen je še bolj «pouk» po ‚*belehren*‘. Pri Dalmatinu čitamo za ‚*unterweisen*‘: «podvižati»; vendar piše tudi on «podučiti». Bila je torej ta sestavljenka že takrat znana in v rabi, pač ne skovana šele po omenjenem vzgledu. Zato mislim, da dajmo «poduku» brez skrbi domovinsko pravico, katero smo mu kratili brez razloga. (Dalje.)

Zastavica in slovstvena vaja.

Povejte mi besedo, ki je ime umrlega slovenskega učenjaka, ako čitate besedo prav. Ako jo čitate narobe, dobite ime živečega slovenskega pisatelja. Oni izmed srednješolskih dijakov, ki mi prvi naznani to ime in pové še kaj malega o obeh možeh, dobi za nagrado IV. letnik «DOM IN SVET»-a.

Urednik.

